

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Кафедра менеджменту освіти та педагогіки вищої школи

Романенко Неля Олександрівна

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки

Галузь знань: 01 Освіта

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістр

Науковий керівник

_____ І.І.Проценко,
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри педагогіки
«____» _____ 2021 року

Виконавець

_____ Н.О.Романенко
«____» _____ 2021 року

Суми 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	8
1.1. Інноваційний процес в галузі вищої освіти: поняття та сутність.....	8
1.2. Основні етапи інноваційної діяльності в галузі вищої освіти.	20
1.3. Теоретико - методологічні основи управління інноваційною діяльністю закладу вищої освіти	28
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	34
2.1. Модернізація як напрям інноваційної діяльності закладу вищої освіти	34
2.2. Інноваційні технології в галузі вищої освіти	39
2.3. Європейський вимір розвитку інноваційної діяльності в галузі вищої освіти.....	48
Висновки до розділу 2	56
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Актуальність теми обумовлюється динамічними перетвореннями в системі вищої освіти, які пов'язані з підвищенням якості освіти на ринку освітніх послуг, комп'ютеризацією навчання, впровадженням нових методів і форм організації навчальної діяльності у закладах вищої освіти.

Інновації в освіті - це актуально значущі нововведення, які виникають на основі різноманітності ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти, позитивно впливають на розвиток всіх форм і методів навчання.

Поняття «інноваційна діяльність» стосовно розвитку сучасної вищої освіти може бути розглянута як цілеспрямоване перетворення змісту навчання і організаційно-технологічних основ освітнього процесу, спрямоване на підвищення якості освітніх послуг, конкурентоспроможності освітніх установ і їх випускників, забезпечення всебічного особистісного і професійного розвитку студентів.

Інновації в системі вищої освіти мають закономірний характер, їх зміст, форми і способи здійснення залежать як від глобальних проблем розвитку людства, так і від соціально-економічних, правових, духовних і політичних процесів реформування суспільства.

Основна мета модернізації освіти полягає в створенні механізму стійкого розвитку системи освіти, забезпечення її відповідності викликам ХХІ століття, соціальним і економічним потребам розвитку країни, запитам особистості, суспільства і держави. Модернізація освіти - це інноваційний процес перетворення всієї системи освіти, націлений на максимальне задоволення освітніх потреб учнів з найширшого спектру спеціальностей, рівнів освіти, навчальних закладів та інформаційно-освітніх ресурсів.

Результатом модернізації має стати досягнення нової якості освіти, яке

визначається, в першу чергу, його відповідністю актуальним і перспективним запитам сучасного життя країни. Впровадження інноваційних технологій в освіту вимагає нових підходів в навчанні на основі сучасних освітніх технологій.

Освітня технологія - це цільове використання системи засобів в освіті, що визначає отримання заданих характеристик деякого освітнього феномена (змісту освіти, підвищення кваліфікації працівників освіти і т.д.). Сучасні освітні технології, в першу чергу, повинні працювати на креативне освіту, сприяючи творчому розвитку особистості кожного учня.

Модернізація системи освіти і впровадження інформаційних та комунікаційних технологій у процес навчання по-новому ставлять питання про якість освіти. Вже сьогодні багато країн приділяють велику увагу проблемам якості та ефективності освіти, об'єднуючи свої зусилля в розробці методології, технології та інструментарію порівняльних досліджень якості освіти, створюючи тим самим систему моніторингу якості освіти в світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що до вивчення інноваційної діяльності у закладах вищої освіти зверталися О.Авдєєв [1], О.Антонова [3], Д.Барабась [6], Ю.Бочарова [11], Є.Бачинська [16], Л.Даниленко [22], О.Дубасенюк [26;27], О.Куликова [48], С.Ніколаєнко [61], І.Підласий [69], Є.Сірий [84;85] та інші. У низці наукових працях учених представлено сучасні тенденції та особливості вищої освіти в Україні І.Артёмов [4], І.Дичківська [23; 24], Г.Климова [43], О.Мельникова [54], В.Паламарчук [65], Г.Чирва [96], та інші.

Отже, актуальність, теоретична і практична значущість проблеми, її недостатня розробленість зумовили вибір теми дослідження: «Теоретичні та методологічні засади інноваційної діяльності закладу вищої освіти».

Мета дослідження - визначити особливості розвитку інноваційної діяльності в галузі вищої освіти задля актуалізації можливостей використання

позитивного досвіду в сучасних умовах реформування вищої школи.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі **завдання**:

1. Дослідити основні підходи у розумінні поняття інновація та сутність інноваційного процесу в галузі вищої освіти.
2. Визначити основні етапи інноваційного процесу в галузі вищої освіти.
3. Охарактеризувати теоретико-методологічні основи управління інноваційною діяльністю закладу вищої освіти.
4. Обґрунтувати особливості розвитку інноваційної діяльності в галузі вищої освіти на сучасному етапі.
5. Розкрити європейський вимір розвитку інноваційної діяльності в галузі вищої освіти та можливості використання позитивного досвіду.

Об'єктом дослідження є інноваційна діяльність в галузі вищої освіти.

Предметом дослідження є особливості становлення та розвитку інноваційної діяльності в галузі вищої освіти.

Матеріали та методи дослідження: загальнонаукові методи аналізу, порівняння та узагальнення дозволили схарактеризувати ступінь наукового розроблення обраної проблеми; за допомогою синхронного аналізу з'ясовано особливості становлення і розвитку інноваційного процесу у галузі вищої освіти; на підставі порівняльного аналізу окреслено структуру інноваційної діяльності у галузі вищої освіти, розкрито особливості європейського розвитку інноваційного процесу в галузі вищої освіти та можливості використання позитивного європейського досвіду.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у тому, що здійснено цілісне висвітлення сучасного стану та перспективних напрямів розвитку інноваційної діяльності у галузі вищої освіти. Визначено чинники розвитку інноваційної діяльності у галузі вищої освіти. Уточнено структуру та особливості становлення і розвитку інноваційної діяльності у галузі вищої освіти в сучасній Україні. Конкретизовано динаміку розвитку інноваційної діяльності у

галузі вищої освіти в європейському освітньому просторі та окреслено можливості використання позитивного досвіду в сучасних умовах реформування вищої школи України.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що узагальнені підходи і практичні рекомендації дозволяють урахувати позитивний розвиток інноваційної діяльності у галузі вищої освіти. Представлені у дослідженні теоретичні та фактичні матеріали можуть бути використаними при викладанні курсів «Педагогіка вищої школи», «Загальні основи педагогіки». Джерельна база дослідження, отримані у процесі наукового пошуку результати можуть стати в нагоді у закладах вищої освіти при викладанні спецкурсів, підготовці навчальних посібників для студентів.

Апробація отриманих результатів дослідження. Основні положення дослідження доповідалися на науковому заході: III Міжнародна науково-практична конференція «Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи» (16-17 листопада 2021 р., м. Суми).

Публікації. Отримані результати дослідження представлено у 3 публікаціях:

1. Романенко Н. О. Інноваційний розвиток вищої освіти: сутність та його складові / Н.О. Романенко // Магістр : збірник наукових праць молодих учених / Гол. ред. О. Г. Козлова. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. – С. 34-39.

2. Романенко Н. О. Особливості розвитку інноваційної діяльності в галузі вищої освіти в сучасних умовах. Наукові пошуки : зб. наук. пр. молодих учених. Вип. 19 / за ред. проф. А. А. Сбруєвої. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. – С. 25-31.

3. Романенко Н. О. Інноваційний розвиток вищої освіти: поняття та сутність. Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (16-17 листопада 2021 року, м. Суми). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021.

Структура і обсяг магістерського дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох рисунків, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел. Список використаних джерел становить 110 позицій. Загальна кількість сторінок – 73, основного тексту – 62 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Інноваційний процес в галузі вищої освіти: поняття та сутність

У сучасних умовах світ стає дедалі глобалізованим, що спричиняє суттєві зміни у освітній політиці нашої країни. Сучасна українська освіта - це насамперед результат глобальних змін, які відбулися в галузі освіти за останні роки існування незалежної країни. Освіта є одним із головних показників, за яким вимірюється рівень розвитку країни, народу загалом та спільнот окремо. Саме від якості та рівня розвитку освіти залежать благополуччя людини, становище духовності та культури в суспільстві, темпи економічного, політичного, науково-технічного та соціального прогресів.

У дослідженнях науковців проблема інновацій тривалий час розглядалася у системі лише економічних досліджень. З економічної позиції інновація - це економічна реалізація нового чи значно покращеного продукту (товару чи послуги), процесу, нового маркетингового методу, організаційного методу у діловій практиці, організації робочих місць чи зовнішніх зв'язків господарюючого суб'єкта. Однак з розвитком суспільства виникла проблема оцінки інноваційних змін у всіх сферах суспільної життєдіяльності, одною з яких є освітня [95, с. 368].

Термінологія поняття інновація бере свій початок від англійського слова “innovation”, що в перекладі на українську означає «введення новацій» (нововведення). Інновація у широкому розумінні означає нововведення, перетворення у різних сферах, засноване на нових ідеях, винаходах та відкриттях, народжене, як правило, у науковій діяльності [26, с. 8].

На початку XX століття набирає популярності така галузь знання як інноватика, що означає наука про нововведення, в процесі якої почали вивчатися закономірності технологічних нововведень у сферу промислового виробництва. Як окремим предметом вивчення педагогічні інновації почали досліджуватися на Заході з 50-х років. Інновації в українській освітній системі отримали свій початок з 80-х років XX століття у зв'язку з перебудовою вітчизняної освітньої системи [14, с. 31-3].

Проведений історико - педагогічний аналіз інноваційної діяльності в освіті дозволяє стверджувати, що інноваційні процеси існували в різні історичні періоди і мали циклічний характер (періоди розвитку змінювалися періодами спаду). На початку 90-х років було відзначено черговий сплеск інноваційного руху, почався процес відновлення освіти, орієнтований на кардинальну зміну цілей виховання і навчання, де на перший план висувається розвиваюча функція освіти, що характеризується становленням особистості вихованця і розкриття його індивідуальних здібностей.

Інновації в освіті - це актуально значущі, практико-орієнтовані новоутворення, що отримали втілення у вигляді нового освітнього процесу.

Характерні риси інновації:

- націленість інновацій на вирішення актуальних педагогічних проблем;
- педагогічна інновація містить нове вирішення цих проблем [24, с.352];
- інновація може бути використана у широкій педагогічній практиці;
- використання педагогічної інновації має призводити до оновлення педагогічних процесів, отримання якісно нових результатів [23, с. 352].

Враховуючи різне бачення науковцями та дослідниками радикальності нововведень, виникають певні розбіжності у інтерпретуванні поняття «інновація».

Перший та глибокий опис інноваційних процесів був репрезентований на початку XX ст. економістом І.Шумпетером, який досліджував «нові комбінації» змін у розвитку економічних систем країни (1911).

Дещо пізніше, в 30-ті рр., дослідниками Г.Менш і І.Шумпетер було вже досліджено та представлено саме поняття «інновація», що означало наукове відкриття у новому продукті або технології. З цього моменту «інновація» та всі взаємопов'язані з останнім терміни «інноваційний потенціал», «інноваційний процес» набули статусу загальнонаукових категорій високого рівня узагальнення та розширили понятійно-категоріальний апарат наук.

Терміни «інновація в освіті» та «педагогічна інновація», які вживаються як синоніми, були науково обґрунтовані та введені в категоріальний апарат педагогіки І.Р.Юсуфбековою (книга «Загальні основи педагогічної інноватики: досвід розробки теорії інноваційних процесів в освіті»).

У її роботах педагогічна інноватика сприймається як особлива самостійна галузь педагогічної науки, що має власний оригінальний об'єкт, предмет та методи дослідження. Вона виділяє неологічні, аксіологічні та праксіологічні характеристики такого складного та багатоаспектного поняття як «педагогічна інновація». У контексті освітньої діяльності інновація передбачає введення нового в цілі, зміст, методи та форми навчання та виховання, організацію педагогічного процесу.

На думку М.В.Кларіна, інновації в освіті виступають як засіб та спосіб розвитку освіти [11, с. 9-13].

Найстарішим визначенням поняття інновація визнається термін отриманий в процесі досліджень американських та європейських науковців в галузі нововведень Е.М.Роджерсом, який визначає інновацію, як об'єкт або метод, ідею що сприймаються індивідом як нове [77, с. 161-162].

Американські дослідники Біл та Болен характеризують поняття нововведення як «зміна, яка включає не лише зміну матеріалу, а й групу змін у

погляді на його практичне застосування». Враховуючи надане дослідниками визначення поняття, нововведення вважається комплексом змін [89, с. 71-77].

Науковець Найхоф характеризує нововведення в контексті процесу, який починається з зародження ідеї і має вплив на зміни, що в майбутньому при завершенні засвоюється споживачами або заперечується з боку потенційних споживачів.[25, с.131].

Є.С.Рапацевич під педагогічною інновацією розуміє нововведення в науково - педагогічну діяльність, певні зміни в технології та зміст навчання та виховання, які несуть в собі підвищення їх ефективності [94, с.64].

Дослідник І.Перлак тлумачить поняття інновація як цілеспрямовану, прогресивну та позитивну зміну нематеріальних і матеріальних елементів організації, тобто зміну, яка сприяє зростанню й розвитку, підвищенню ефективності роботи будь-якої організації, тобто інновації є наслідком цілеспрямованої та водночас свідомої діяльності суб'єктів організації [8, с.176].

На законодавчому рівні термін інновація визначається у Законі України «Про інноваційну діяльність» як новостворена (застосована) і (або) вдосконалена конкурентоздатна технологія, послуга або продукція, а також організаційно-технічні рішення адміністративного, виробничого, комерційного або іншого характеру, що суттєво покращує якість та структуру соціальної сфери і (або) [35].

Важливим фактором є те, що існуючі у педагогічній науці визначення поняття «інновацій», відображають, в основному, три найбільш визнаних підходу [68, с. 83].

Відповідно до першого підходу, інновації в освіті - це зміни на основі нововведень (А.Ніколлс, А.А.Реан, І.П.Підласий, і ін.) [81, с. 224]. Критерієм інноваційності є новизна, тобто, інновацією можна назвати будь-яке нововведення, а оцінка ефективності інновації може виражатися в градації від «викликає позитивні зміни у вищій освіті» до «негативно впливає на освітній

процес» [93, с.399].

Другий підхід (Ю.К.Бабанський, В.А.Сластьонін, Л.С.Подимова і ін.) розглядає інновації в освіті як введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання, в організацію спільної діяльності викладачів та студентів, що ведуть до позитивних змін в тій освітній системі, в якій вони застосовуються [57, с.446].

Суть третього підходу полягає в тому, що під терміном «інновація» розуміється не кожне введення новизни. Так, Т.І.Шамова, П.І.Третьяков і Н.П.Капустін вважають за необхідне розмежовувати поняття «інновація» та «нововведення» [29, с.303]. На їхню думку, інновація є внесення новизни у зміст і організацію, а нововведення - внесення нового тільки в організацію процесу [90, с. 53-64].

Аналіз альтернативних визначень поняття інновація дозволяє говорити про те, що немає значення до якого підходу схилиються науковці, вони єдині у тому, що головною метою створення та розповсюдження інновацій є модернізація.

Слід розрізняти поняття новація та нововведення. Якщо під педагогічною новацією слід розуміти якусь ідею, метод, засіб, технологію чи систему, то нововведенням у цьому випадку буде сам процес впровадження та освоєння цього нововведення. Концепція "нововведення" вважають синонімом поняття "інновація".

Крім того, інновації розуміються у двох аспектах: як явище та як процес [58, с. 635].

Інновація як явище являє собою цілеспрямовану зміну технології управління, що орієнтується на заміну її елементів для прискорення та поліпшення виконання поставлених завдань.

Інновація як процес, включає стадії розробки інновації, впровадження, засвоєння і стабільного ефекту [42, с.232].

Інноваційний процес розпочинається з виявлення необхідності змін у відповідній сфері освітнього процесу, з урахуванням аналітичної роботи органів управління освітою, наукових організацій, керівників вищих навчальних закладів, науково-педагогічних колективів та студентів.

Чинники, що зумовлюють необхідність інноваційної педагогічної діяльності, можна поділити на дві взаємопов'язані групи: об'єктивні та суб'єктивні [37, с.21-15].

До об'єктивних факторів належать соціальні, загальнонаукові, педагогічні потреби освітньої практики.

Соціальні чинники пов'язані насамперед із оцінкою впливу запровадження інновацій в розвитку суспільства. У соціологічній, філософській, педагогічній літературі наголошується, що зміни як постійний процес характерні для кожної людини та всього суспільства загалом.

Вони відображають одну з основних властивостей природи, а саме: відображення та вираження постійного пошуку людиною чогось нового [2, с. 254].

Високий рівень технологій стимулює запровадження цих змін у різні сфери суспільного життя, що має дуже позитивне значення.

Рівень добробуту багатьох країн вимірюється сьогодні кількістю інновацій, ступенем їхнього застосування. Тому сьогодні нововведення у різні сфери суспільного життя, у тому числі у сферу освіти, вимагають організованого, планомірного, масового та суспільного, а не приватного до них відношення. Про нововведення починають турбуватися економічні структури, держава, все суспільство [78, с. 95-98].

Вплив соціальних чинників, стимулюючих запровадження інновацій у сферу освіти, зумовлено тим, що освіта як громадська функція відбиває зміни у суспільстві: рівень розвитку системи освіти є наслідком розвитку суспільства.

Так, сучасні соціально-економічні перетворення в нашій країні зумовили

необхідність докорінного оновлення системи освіти, методології та технології навчання та виховання[46, с. 368].

Перехід до нових соціально-економічних відносин актуалізує проблему конкурентоспроможності освітніх установ різних типів та видів.

Конкурентоспроможність цих установ обумовлюється ефективністю та якістю навчально-виховного процесу, які забезпечуються насамперед інноваційною спрямованістю діяльності викладача даної освітньої установи.

У цій ситуації істотно зростає роль та авторитет у педагогічному середовищі знання педагогіки, психології, технології навчання та виховання, а також філософських, соціологічних знань, основних напрямів у розвитку цих наук [47, с. 415].

Сьогодні педагогічна наука активно взаємодіє із філософією, психологією, з біологічними, економічними науками, соціологією. Сучасні досягнення у розвитку цих наук становлять методологічні та теоретичні передумови розвитку нових педагогічних ідей, теорій, гіпотез, що зумовлює необхідність запровадження нововведень та у педагогічну діяльність.

Педагогічні передумови, які об'єктивно передбачають введення інновацій у педагогічну діяльність викладача, пов'язані з розвитком сучасної педагогічної науки. Це знаходить свій відбиток у збагаченні педагогічної теорії, наповненні її новим змістом, у розвитку нових галузей педагогічного знання [12, с. 11-17].

Так, сьогодні виділилися та самостійно розвиваються такі нові галузі педагогічного знання, як педагогічна технологія, педагогічна акмеологія, педагогічна конфліктологія, педагогічна інноватика.

В поєднанні педагогіки з технічними науками виникли такі нові галузі, як кібернетична, комп'ютерна, математична педагогіка, сугестологія та ін. в освіті.

До об'єктивних передумов, що обумовлюють запровадження нововведень у сфері освіти, належать і потреби університетської практики, однією з основних завдань якої є сьогодні підвищення якості та ефективності

педагогічного процесу [10, с. 130].

Дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, свідчать про те, що основним шляхом підвищення ефективності освіти молоді є запровадження інновацій. Тому буквально всі країни прагнуть вводити в системі освіти якнайбільше інновацій [59].

Суб'єктивні передумови в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності пов'язані з усвідомленою потребою більшості викладачів у необхідності створення, освоєння та застосування педагогічних нововведень.

Ця потреба формується та усвідомлюється викладачем під впливом специфіки педагогічної праці та тих основних вимог, які пред'являються сьогодні до фахівців освітньої сфери:

- висока культура та моральність;
- гостре почуття нового [17];
- уміння заглядати у майбутнє та готувати своїх вихованців до життя у майбутньому;
- творче ставлення до справи;
- високий професійний рівень та прагнення до постійного поповнення своїх знань;
- ерудиція та соціальна відповідальність [79, с.285].

Таким чином, необхідність розробки, апробації та впровадження інновацій у системі освіти обумовлена передумовами як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

Інновації в освіті слід розглядати як безперервний процес як компонент повсякденної освітньої діяльності [82, с. 256].

Інновації як у суспільстві загалом, так і в освіті зокрема є результатом та найефективнішим засобом перетворення суспільства та освіти. Інноваційна спрямованість діяльності вчителів та вихователів включає у собі створення, освоєння та використання педагогічних нововведень (В.А.Сластенін та ін)

[45, с. 216].

Враховуючи вищенаведене, вчені припадають до твердження, що інновація в галузі освіти - це певна система, еволюція якої проходить певні стадії життєвого циклу: зародження, розвиток, рутинізація, перетворення [40, с.160].

Інноваційний процес у галузі освіти - процес поліпшення освітньої практики, розвитку освітніх систем на основі нововведень (В.І.Загвязинский). Інноваційний процес відображає формування та розвиток змісту та організації нового (Т.І.Шамова) [4, с. 40].

Освоєння інноваційних процесів в освіті пов'язано з аналізом їх сутності, структури, класифікації та особливостей, вивченням інноваційного потенціалу середовища і творчого потенціалу учасників нововведень.

Інноваційні процеси в освіті зароджуються всередині його фундаментальних закономірностей, серед яких можна виділити [80, с. 684]:

- структурні, що означає залежність змісту освітнього процесу від його цілей;
- системні, до них відносяться єдність викладання і навчання, єдність освітньої, виховної та розвиваючої функцій в навчальному процесі та ін.;
- еволюційні, що пов'язані зі зміною властивостей освітнього процесу в міру його розвитку [63, с.228];
- функціональні, які виявляються в реалізації різних функцій викладача та студента;
- інформаційні, відображають залежність різних компонентів освітнього процесу від інформаційно-культурного простору, в якому він проходить.

Акцентуємо увагу на тому, що у сучасній педагогічній літературі прослідковується достатня різноманітність підстав для диференціації інноваційних процесів в освіті (за різними джерелами, спрямованості, ступеня

новизни, продуктивності і ін.) [30, с.10].

Основні джерела інноваційних ідей:

- соціальне замовлення, що виражає потреби країни, регіону, міста;
- загальні та локальні нормативні документи;
- досягнення різних наук про людину [49, с. 11-21];
- дослідно-експериментальна робота психолога - педагогічної спрямованості;
- вітчизняний та закордонний досвід в сфері освіти;
- діяльність педагогів та керівників освітніх установ, що обумовлена необхідністю подолання кризових етапів у педагогічній діяльності [44, с. 15].

У навчальних посібниках Н.В.Бордовської, А.А.Реана, П.І.Третьякової, Т.І.Шамової та інших науковців виділяються основні чотири підходи до класифікації інновацій в освіті.

Перша класифікація заснована на співвіднесенні нового до педагогічного процесу, відповідно до неї, виділяються:

- інновації в цілях, змісті, методах, прийомах, засобах, технологіях педагогічного процесу;
- інновації в формах організації навчання і виховання;
- інновації в діяльності педагогів та студентів.

У другій класифікації інновації диференціюються за ознакою масштабності застосування, утворюючи три основні типи: поодинокі і локальні; комплексні, які є пов'язаними між собою; системні, що охоплюють всі освітні установи [41].

Третя класифікація за інноваційним потенціалом, що включає в себе модифікацію відомого і прийнятого; комбінаторні нововведення (поєднання нового з відомим); радикальні перетворення [13, с.32-37].

Четверта класифікація заснована на відношенні нового до вже існуючого. У ній виділяються такі типи інновацій як:

- інновація - заміна, вводяться замість того, що існувало раніше;
- інновації пов'язані з припиненням безперспективної роботи;
- інновації пов'язані з конкретним створенням чогось нового, наприклад, введення нових навчальних предметів, впровадження нових педагогічних технологій [64, с.256].

Необхідно також зауважити, що на сьогодні у галузі вищої освіти існує принцип варіативності, який сприяє педагогам вищих навчальних закладів обирати самостійно сконструювавши навчальний процес за будь-якої моделі, не виключаючи авторську [87, с.5-11].

У цьому контексті розвивається освіта, що супроводжується розробкою різних варіантів змісту вищої освіти, застосування можливостей сучасної дидактики, щодо покращення ефективності освітніх структур, наукових досліджень і практичних обґрунтувань нових технологій та ідей.

Метою інноваційного розвитку освіти, є визначення умов та механізмів їх досягнення, котрі, в свою чергу [61, с. 419]:

- забезпечать якісні зміни в системі освіти та освітніх середовищах для надання можливостей людині розвиватися як духовно так і творчо відповідно до вимог сучасного розвитку регіону;
- створять умови для участі суспільства в розвитку освіти;
- враховуватимуться суспільні запити та в свою чергу можливості з боку різних груп населення, щодо вищої освіти[103, с. 94];
- сприятимуть ефективному, конкурентоздатному і стійкому соціально-економічному розвитку України [85];
- відповідають тенденціям розвитку сучасної України як провідного учасника глобальних відносин на світовій арені [84, с.65-77].

Зміст інноваційної освіти - це система позитивних змін в компетенціях і способах взаємодії його учасників, в структурі управління освітньою системою, а також структурування змісту освітнього процесу його форм і методів

[56, с. 47-51].

Інноваційна діяльність – це цілеспрямоване введення нововведень до освітніх систем різного рівня з метою підвищення якості освіти [104, с. 366].

Аналізуючи науково-педагогічні трактування змісту інноваційного процесу, під ним розуміється система змін, що відображають цілі та результати процесу (М.Скаткін) [104, с. 366].

Впровадження змісту інноваційної освіти базується на педагогічному управлінні, який буде відповідати за своїм змістом інноваційній діяльності та сприяти освоєнню педагогами науково обґрунтованого нововведення, перетворення все закоренілої практики у галузі вищої освіти.

Оновлення змісту освіти відбувається за рахунок введення авторських програм і нетрадиційних педагогічних технологій. Процеси оновлення змісту освіти характеризуються появою нових програм для вищих навчальних закладів; варіативністю програм для освітніх установ; введенням державних освітніх стандартів в установах вищих навчальних закладах [91, с.240].

Авторські програми педагогів засновані на концепції побудови змісту навчального курсу з даного предмету зі складовими які не мають аналогів.

Беручи до уваги вищезазначене, інноваційний процес в галузі вищої освіти є складним, динамічним, ризикованим процесом, спрямованим на наближення параметрів функціонування вищої освіти, до модернізованого та розвиненого суспільства, а теоретико - методологічний аналіз інноваційної діяльності та процесу надає можливість охарактеризувати специфічність інновацій у галузі вищій освіти, обґрунтувати теорію його інноваційного розвитку, в якій наголошується на способі виробництва знань, а не на способі їх передання [71, с.201].

1.2. Основні етапи інноваційної діяльності в галузі вищої освіти

Інноваційний процес є творчим процесом, у ході якого відбувається створення і перетворення наукових знань в нову продукцію, визнану споживачами [25, с. 131]; процес змін наукового знання автора в інновацію, який можна схарактеризувати як систематичний ланцюг подій, в процесі побудови якого інновація розвивається від початку виникнення ідеї вже конкретно визначеного продукту, послуги або технології і набуває свого поширення у ході використання [5, с.368].

У міру поширення нововведення, інноваційний процес не закінчується запровадженням нової послуги або продукту, цей процес є безперервним і після впровадження, згодом який вдосконалюється та становиться більш ефективним.

Інноваційний процес характеризується сукупністю засобів та процедур, з урахуванням яких наукове відкриття або ідея обертається в щось соціальне, в тому числі, освітню новацію [28, с.12-28].

Зміст та основу інноваційного процесу в освіті становить інноваційна діяльність, яка собою являє оновлення освітнього процесу, внесок нововведень у вже закоренілу систему, яка означає вищий ступінь педагогічної творчості.

Інноваційна діяльність має залежність від суб'єкта інноваційного процесу, яким можна назвати педагога-новатора.

У широкому значенні педагогом-новатором є всі працюючі творчо педагоги, які прагнуть до модернізації своїх евристичних засобів, у вузькому значенні педагогом-новатором є автор новітньої педагогічно - освітньої системи, тобто сполучення взаємопов'язаних між собою технологій та ідей навчання [16].

Загалом всіх педагогів, які займаються інноваційно - освітньою діяльністю можна виокремити в три групи:

- педагоги - винахідники, які в результаті власних пошуків виокремлюють

новизну;

- педагоги - модернізатори, що вдосконалюють складові створених систем маючи на меті позитивний результат;

- педагоги - майстри, які швидко усвідомлюють і досконало використовують як вже узвичаєні, так і нові методи та підходи.

У процесі діяльності педагогів, наведених вище категорій, утворюється інноваційний педагогічний потік, який збільшує педагогічну практику новими технологіями та ідеями [88, с. 64-67].

Інноваційна діяльність є характерною та складною, яка вимагає відповідних здібностей, знань та навичок, тому запровадження інновацій немислимо без педагога-дослідника, який має розвинену здатність до творчості [86].

Інноваційні процеси в галузі освіти встановлюють сучасний етап розвитку та взаємодії педагогічної творчості і процесів впровадження її результатів.

Структуру інноваційного процесу визначають безпосередньо на підставі змісту нововведення як процесу, що здійснюється протягом різних за тривалістю проміжків часу, однак, ще завершених [92, с. 186- 188].

Інноваційний процес торкається мети, структури, завдання, технології та людських ресурсів закладу. Певні зміни пов'язані між собою до прикладу запровадженням комп'ютерів у трудовий процес, який спричиняє зміни і в професійно-кваліфікаційній складовій колективу, а також в рівень завдань, систему контролю та у самому характері роботи.

У ході проектування інноваційної діяльності виникає необхідність в постановці мети проектування та нової технології при виробленні цілей проекту: вони повинні встановлюватися після вивчення наслідків інновації для ціннісного світу, в рамках якого реалізовуватиметься проект.

Необхідно враховувати, які цінності формуються в результаті введення

інновацій, хто зацікавлений в їх результаті, які пріоритети, наскільки вони досяжні, які галузі потенційних змін недооцінюються - все це безпосередньо пов'язано з необхідністю ретельного аналізу причин та наслідків виникнення та розвитку інноваційних процесів.

Продуктивна та відповідальна робота з проектування полягає, насамперед, у відповідальному виборі способу усвідомлення зв'язку минулого, сьогодення та майбутнього та конструктивної форми цього зв'язку.

При запровадженні інновацій виникають та вирішуються три групи протиріч:

- протиріччя між новою інновацією та вже існуючою;
- протиріччя, яке пов'язане з глибиною перетворень, тобто чи взагалі має місце інновація у певній сфері освіти [22, с. 104];
- протиріччя, пов'язані з модифікацією свідомості викладачів, оскільки інновації в процесі запровадження змінюють їх інтереси та ціннісні орієнтації.

Нажаль, зазвичай при запровадженні освітніх інновацій у закладах вищої освіти на перше місце ставлять організаційні та технічні питання, а готовність студента та викладача до впровадження нововведень в освітні послуги розглядається вже після самого процесу.

Натомість недосконалість дослідження цих двох останніх ключових питань, а саме антипатія змін педагогом та відсутність підготовленості до них студентів є пріоритетним гальмом загального впровадження інновацій у навчальний процес

Кожне нововведення має як психологічні так і технічні наслідки. Дослідником Р.Л.Кричевським визначено, що зазвичай нововведення прийнято розглядати як безперечно позитивну у процесі здійснення навчальної діяльності закладі освіти чи суспільства подію, однак, не всі нововведення є добрим для суспільств, навіть якщо їх призначення є благом.

Зважаючи на те, що роль психолого-педагогічних чинників у

запровадженні інновацій, новатори інноваційного процесу мусять забезпечити психологічний оточення інновації, щоб з найменшими втратами подолати бар'єри щодо нововведень.

У дослідницькій літературі можна зустріти доволі багато класифікацій нововведень за типами, які легко проектується на сферу освіти:

- техніко-технологічні (нові засоби виробництва та нові технології), від цих нововведень працівники організацій негативного не очікують;
- організаційно-управлінські (нові оргструктури та методи управління колективом, вироблення управлінських рішень та контролю за їх виконанням);
- соціально-економічні (певні законодавчо врегульовані матеріальні заохочення, розвинена система оплати праці викладачів);
- правові (зміни у господарському, цивільному та трудовому законодавстві України, поява нових нормативно - правових актів);
- педагогічно - управлінські (впровадження нових методів, форм та моделей виховання та навчання, створення нових громадських органів управління інноваціями, розвиток громадського контролю) [50].

Інновації кожного з наведених типів торкаються до інтересів працівників організації (викладачів), кожен із яких має зайняти певну виробничу позицію: ініціатор, постачальник проблеми, розробник, новатор, експерт, організатор, виробник, користувач.

В освіті часто багато позиції збігаються в певній особі педагога-новатора, однак, доволі часто інноваційна позиція та функціональне місце працівника організації можуть різнитися.

У нормальному вигляді, як зазначають вчені, ініціатором та реалізатором інноваційного процесу має бути керівник закладу освіти, у зв'язку з чим його поведінка повинна відтворювати стандарти інноваційної поведінки, тобто, прагнення до лідерства та жадає надати свободу творчим та талановитим людям.

Головним в інноваційній поведінці керівника розвивати у працівників закладу стимулювання до інноваційних процесів.

Педагогічна інновація є цілеспрямованим нововведенням яке відбувається на певних освітніх рівнях та розвивається у п'ять етапів, які можна назвати «життєвим циклом інновацій» «Див. Рис.1.1.».

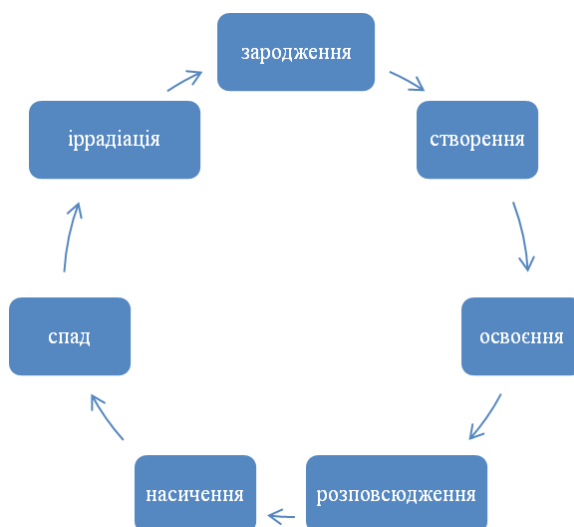

Рис. 1.1 Діаграма життєвого циклу інновацій

Перший етап - ініціація нововведення, тобто зародження та прийняття рішення щодо необхідності запровадження новацій певного типу. Дана потреба у інновації може бути викликана внутрішніми спонуканнями керівника організації або через зовнішній чи внутрішній тиск, це може бути наказ Міністерства освіти, зміни та процеси всередині самої організації [22, с. 104].

Загалом, стратегія інновацій та проведення аналітичної роботи щодо її запровадження повинна проводитися керівником у ранзі ректора, проректора та декана, однак, часто ініціатива нововведення починається не від керівництва, а від педагогів-новаторів та навіть студентів [43].

На другому етапі відбувається процес створення нововведення, тобто втілення нової ідеї у певний об'єкт, матеріальний чи духовний проект [73, с. 144].

Третій етап характеризується освоєнням нововведення, що полягає у використанні на практиці, доопрацюванні та коригуванні нової ідеї. Завершується третій етап сталим ефектом від нововведення, після чого нововведення існує вже автономно.

Під час освоєння інновації головною є напрям до посилення потреби в новому педагогічному знанні, оновленні педагогічної діяльності. Прийняття нового суспільством пов'язане з вибором шляху вирішення вже існуючої проблеми, оцінюванням імовірних наслідків у майбутньому.

Важливо зазначити, що на певні прийняті рішення суспільство щодо освоєння інноваційних процесів впливають такі чинники:

- технічно - матеріальні (перенавантаження викладачів закладу освіти, соціально - побутові умови, рівень заробітної плати викладачів, сімейні обставини) [72, с.64];

- соціально-психологічні (перевага нового в порівнянні з усталеною практикою, що характеризуються очікуванням високих показників у результатах виховання студентів, збільшення педагогічних кадрів, доступність нових педагогічних технологій для населення, тощо).

Зазначені чинники не конкурують з новим, через те, що в їх психологічній структурі немає витоків лідерства.

Четвертий етап характеризується розповсюдженням нововведення, що полягає у широкому впровадженні, проникненні інновацій в галузі вищої освіти або освітні закладів загалом [109, с. 276].

На етапі розповсюдження інновації у галузі вищої освіти можуть виникати труднощі спричинені дією багатьох суб'єктивних та об'єктивних факторів. Головним з яких є управлінський фактор, враховуючи те, що успішність (неуспішність) інноваційного процесу найголовніше залежить від того, наскільки діяльність керівників освітніх закладів зорієнтована на інноваційність.

Налаштованість на інноваційні процеси, тип ділової поведінки керівника навчального закладу є головними чинниками того, яку модель інноваційної діяльності досліджуватимуть у ньому і тому це значною мірою залежить від інноваційної ідеї, особливостей колективу закладу вищої освіти, якому передуює її реалізувати.

Відповідно до типології сучасного дослідника проблем управління Ф.Гельфера інноваційна діяльність може здійснюватися за однією з таких моделей:

- інновація «Впровадження», особливістю його є ґрунтовність попередньої роботи, яка полягає в проведеній професійній підготовці педагогів, навчанні їх працювати по-новому, запровадженні відповідних матеріальних і моральних заохочень [70, с. 112];

- інновація за класом «Наказ», тобто інновацію ініціює керівник закладу освіти;

- інновація за класом «Щеплення» у ході чого до вже існуючої інновації додається новий елемент;

- інноваційна діяльність за типом «Вирощування» де нововведення не розглядає свою ідею як остаточну, завершену, а організує спільне з колегами розроблення потрібної навчально-виховному закладу ідеї та проекту інноваційних дій [51, с. 630-644].

- інновація за класом «Зрощування» якому властивий курс ініціатора інновації на організацію практичної роботи педагогічного колективу, застосування активних методів освоєння педагогами нововведення;

На п'ятому етапі відбувається «насичення» інновацією в певній галузі, де інновацію поглинає велика кількість педагогічних колективів й управлінського процесу, що в свою чергу призводить до рутинізації нововведення.

Даний етап завершується появою схожого нововведення або поглинанням його більш ефективною системою [63, с. 228].

Етап рутинізації інновації в освіті характеризується тим, що діалектика буття нового є такою, що певним проміжком часу інновація перетворюється на традицію, звичний спосіб діяльності, а використання її стає вже масовим та не таким цікавим [90, с. 53].

На шостому етапі відбувається спад використання інновацій, що означає вичерпаність можливостей застосування інновацій в нових умовах або галузях [79, с. 285].

Останній етап має назву іррадіація (лат. *irradiare* - сяяти) інновацій та властивий не кожному нововведенню, бо мова йдеться про те, що з процесом рутинізації нововведення воно як таке не зникає, а модернізується та впливає на розвиток освіти [53,150].

На цьому етапі може мати місце стабілізація інновації, тобто діяльність інновацій у освіті інколи можуть продовжують новації найнижчого рівня або їх доповнювати, тим самим створюючи щось нове.

Наведене означає, що кожна інновація потребує покращення, які будуть їй допомагати пристосовуватися до вимог навчального процесу у закладі освіти, але потрібно враховувати, що якщо інновація має низький інноваційний потенціал, вона автоматично рутинізується [32, с. 344-349].

Враховуючи вищенаведене, можна говорити, що наявність або відсутність останніх двох етапів залежить від інноваційного потенціалу освітнього закладу, який впроваджує конкретну інновацію, однак, кожному етапу життєвого циклу інновацій властиві специфічні закони та протиріччя.

Наведені вище етапи інноваційного процесу потребують певної організації роботи закладу освіти та застосування відповідних методів, організаційні форми самого процесу[41].

Отже, інноваційна діяльність у галузі вищої освіти є основою оновлення системи освіти навчальних закладів, фактором розвитку освітньої системи, де її результат визначають структурні та змістові зміни в роботі закладу, освітньої

системи, а за певних умов - створення якісно нової педагогічної практики закладу чи повного реформування усієї освітньої системи [12, с.11-17].

1.3. Теоретико-методологічні основи управління інноваційною діяльністю закладу вищої освіти

В період цивілізації було апробовано велику кількість підходів до управління соціальними, зокрема соціально-педагогічними системами. Ці підходи багато в чому залежали від характеру взаємин у суспільстві, від панівної національної ідеології.

Сучасний етап розвитку освіти у Україні й у світі характеризується соціальним замовленням на гуманізацію відносин у процесі, що зумовило активну розробку нової управлінської парадигми, заснованої на суб'єктній взаємодії управляючих та керованих систем [42, с. 232].

У сучасній теорії управління освітніми системами можна виділити три найбільш загальні підходи: функціональний, системний і ситуаційний.

Згідно з функціональним підходом, управління університетом - це процес, що є сукупністю певних функцій - безперервних і взаємопов'язаних видів діяльності. Кожна функція, своєю чергою, також розглядається як процес, що складається із взаємозалежних дій та операцій [8, с. 176].

Системний підхід до управління полягає в тому, що управлінська діяльність, а також суб'єкт та об'єкт управління розглядаються як системи. Так, університет - це складна соціально-педагогічна система, куди входять безліч підсистем. У той самий час університет може розглядатися як підсистема у складі більшої системи [22, с. 104].

У рамках ситуаційного підходу управління будь-яким об'єктом залежить від конкретних умов його існування та стану на даний момент, що визначають

специфіку об'єкта та даної ситуації.

Безліч факторів у практиці роботи виключає єдиність оптимального способу управління системою, управлінню стає властива варіативність та ситуативна обумовленість; отже, найкращий спосіб той, який найбільше відповідає ситуації, що склалася [50].

Системний, функціональний та ситуаційний підходи не є взаємовиключними, вони доповнюють один одного [99].

Інноваційні процеси, що забезпечують розвиток університету, вимагають особливого управління, внаслідок того, що університет, що розвивається на основі інновацій, значно відрізняється від того університету, метою якого є підтримка назавжди встановленого порядку роботи (М.М.Поташник, П.І.Третьяков, Т. І.Шамова та ін.) [98, с. 379-382].

Оскільки інновації в освіті мають на увазі введення нового в цілі, зміст, методи та форми роботи, у освітній системі, що працює в інноваційному режимі, об'єктом управління стають цілі, зміст, методи та форми здійснення навчально-виховного процесу.

Робота університету в інноваційному режимі передбачає внесення змін до його освітньої системи. Отже, управління інноваційним процесом можна називати управлінням змінами в освітній системі [88, с. 64-67].

Разом з тим, при управлінні інноваціями в освітній установі, що розвивається, об'єктивно виникає необхідність змін у самій системі управління. Тому управління інноваційним процесом має на увазі управління не окремими змінами, а всім комплексом змін, що охоплюють як керовану, так і керуючу підсистеми.

Існують стадії управління інноваційним процесом, що дозволяє здійснювати розвиток університету на основі синтезу управлінських функцій (М.М.Поташник) [16]:

- формування концепції управління інноваційним процесом;

- розробка стратегії управління інноваційним розвитком установи: основних напрямів та завдань оновлення освітньої системи [17];

- визначення змісту інновацій: відбір інноваційних ідей та проектів, що забезпечують розвиток освітньої установи відповідно до цілей розвитку [57, с. 446];

- конструювання інноваційного процесу: складання, попередня експертиза та коригування плану розвитку на основі відібраних інноваційних ідей та проектів;

- організація інноваційної діяльності [29, с. 303];

- контроль та експертиза інноваційного процесу та результатів інноваційної діяльності.

Будь-яка концепція оновлення системи формується на основі аналізу об'єктивно існуючих у системі проблем і є узагальненим задумом нового. Концептуальна новизна керуючої системи знаходить свій відбиток у її структурі, функціях і механізмах реалізації, у формах, методах, прийомах і технологіях управління [10, с. 130].

Формування концепції управління інноваційним процесом у освітній установі є створенням узагальненого задуму управління, що має структурно-функціональну та технологічну новизну та забезпечує всередині закладу ефективну інноваційну діяльність та цілеспрямований розвиток на основі інновацій.

Етапи формування концепції управління інноваційним процесом у закладі освіти:

- 1) аналіз проблем та можливостей змін в освітній системі [37,23];

- 2) пошук та оцінювання ідей, реалізація яких дозволить вирішити існуючі проблеми;

- 3) уточнення місії управління: його об'єкта, завдань, бажаного результату управлінської діяльності, ідеального образу керованої системи [34];

4) вибір ідей для концепції управління з урахуванням їх розробленості в теорії та практиці та можливості реалізації в умовах цього закладу [91, с. 240];

5) створення концепції, що відображатиме наступні основні аспекти модернізації системи управління інноваційним процесом у закладі вищої освіти: структуру керуючої системи (ланки, рівні, суб'єкти управління, а також відносини між ними) [41]; перелік функцій осіб та колективних суб'єктів управління; механізми реалізації функцій управління, нові форми, методи та прийоми управління.

Зміни, які у системах, може мати прогресивний чи регресивний, революційний чи еволюційний характер.

Прогресивні зміни свідчать про розвиток системи та характеризуються зростанням кількісних та якісних показників.

Регресивні зміни пов'язані з деградацією та відмиранням системи. До них відносяться зниження ефективності, скорочення сфери діяльності та впливу, неприйняття нового, падіння темпу розвитку та його припинення тощо. Інновації освіти можливі лише як прогресивні зміни у освітній системі, тобто, як зміни, що сприяють її розвитку [48, с. 5].

Зміни революційного характеру дозволяють за відносно невеликий відрізок часу досягати значних перетворень. Таким змінам властиві сильний цілеспрямований вплив на систему ззовні, швидка цільова переорієнтація системи, знищення старої структури та перебудова її під нові жорстко задані параметри.

Революційні зміни зазвичай супроводжуються певними матеріальними та моральними втратами, внаслідок того, що окремі елементи старої структури перешкоджають створенню нового і виявляються незатребуваними в зміненій системі, оскільки не встигають адаптуватися до неї.

Зміни еволюційного характеру відбуваються враховуючи закономірні етапи розвитку, зумовлені особливостями системи. Вони тривалі у часі, що

забезпечує поступове оновлення та адаптацію структурних елементів системи, порівняльну безболісність перетворень. Управління такими змінами можливе за наявності довгострокової стратегії розвитку керованої системи та здійснення впливу на систему всередині закладу [45, с. 216].

Як еволюційні, так і революційні зміни мають свої переваги і недоліки. Тож у практиці інновацій мають місце зміни обох типів. Чим масштабніші зміни у соціальній системі, тим краще для неї еволюційні, а не революційні зміни.

Висновки до розділу 1

1. Досліджено основні підходи у розумінні поняття інновація та сутність інноваційного процесу в галузі вищої освіти. Визначено, що термінологія поняття інновація бере свій початок від англійського слова “innovation”, що в перекладі на українську означає «введення новацій» (нововведення). Науковці розглядають інновацію як процес, діяльність зі створення нового продукту або послуги, нового технологічного процесу, нової організації або вдосконалення існуючого продукту або послуги, існуючого технологічного процесу та існуючої організації, при цьому автори зазначають, що сутність зазначеного поняття може набувати модифікацій залежно від того, з позицій якого суб'єкту розглядається даний термін.

Специфічність інновацій у вищій освіті пов'язана з тим, що по - перше, інновації завжди мають на меті нове вирішення актуальної проблеми в галузі вищої школи; по-друге, використання інновацій приводить до якісно нових результатів освітньої діяльності, по-третє, впровадження інновацій викликає якісні зміни всіх компонентів єдиної системи вищої освіти.

Схарактеризовано основні характерні риси інновацій та класифікацію інновацій в галузі вищої освіти на основі чинників, які впливають на процес формування класифікації.

2. Досліджено основні етапи інноваційного процесу в галузі вищої освіти. Інноваційний процес являє собою сукупність процедур і засобів, за допомогою яких наукове відкриття або ідея перетворюються в соціальне, в тому числі, освітнє нововведення. Зміст та основу інноваційного процесу в освіті становить інноваційна діяльність, яка собою являє оновлення педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості.

Сформованою схемою поділу інноваційного процесу на етапи, яку можна назвати «життєвий цикл інновацій», де перший етап інноваційного процесу характеризується зародження нової ідеї, другий етап створення нововведення, тобто втілення нової ідеї у певний об'єкт, третій етап освоєння нововведення, четвертий етап характеризується розповсюдженням нововведення, на п'ятому етапі відбувається «насичення» інновацією в конкретній галузі, шостий етап спаду використання інновацій та останній етап іррадіації.

3. Схарактеризовано теоретико-методологічні основи управління інноваційною діяльністю закладу вищої освіти. Впровадження інновацій у галузі вищої освіти покликане забезпечити підвищення якості навчання, а також знизити витрати на досягнення звичних результатів освіти. Зальний інноваційний процес у системі вищої освіти охоплює сукупність окремих інновацій, кожна з яких може сприйматися як окремий інноваційний процес. Для забезпечення якості та ефективності окремих нововведень і загального інноваційного процесу у галузі вищої освіти необхідно враховувати та прогнозувати наслідки інновацій для галузі освіти, закладу освіти та загалом психологічного клімату всередині закладу освіти. Наведені вище дослідження дозволили виділити основні стадії управління інноваційним процесом та етапи формування концепції управління інноваційним процесом у закладі освіти.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Модернізація як напрям інноваційної діяльності закладу вищої освіти

Процеси модернізації освіти в світі починаючи з середини минулого століття, набули перманентного характеру. Чому ж відрізняється нинішня модернізація від всіх попередніх, насамперед, це характеризується зміною пріоритетів своїх основних системних цілей.

Головна мета модернізації не входження країни в групу лідерів та не перемога в жорсткій конкурентній боротьбі на ринку освітніх послуг, а формування суспільства з високим інтелектом, створення нової парадигми навчання на науково-методологічних засадах. Якщо звернутися до тлумачення слова «модернізація» та контексту його розуміння у вітчизняному дискурсі, то виявляється два основні значення, які можуть не збігатися змістовно.

Модернізація (modernisation) у першому значенні - вдосконалення, зміна відповідно до сучасних умов; у той час як у другому - надання явищам минулого образу їм невластивого, осучасненого [39,с. 111].

Модернізація освіти у Україні є органічною частиною й водночас важливою умовою успіху модернізації економіки. Економічний підйом висуває першому плані завдання формування системи безперервної освіти, створення незалежної суспільно-державної системи оцінки якості освіти, здатної забезпечити можливості гнучкого переходу між різними освітніми програмами.

Розвиток системи безперервної професійної освіти створює механізми включення роботодавців у вироблення освітньої політики, стандартів якості професійної освіти, дозволяє більш повно враховувати потреби ринку праці, що

швидко змінюються.

У цьому контексті забезпечення доступності освіти набуває ще одного виміру: формування умов для територіальної, соціальної та академічної мобільності молоді.

Безперервність освіти та підвищення мобільності молоді мають стати запорукою збереження єдності освітнього простору нашої країни та одночасно інтеграції та забезпечення конкурентоспроможності української освіти у світовому освітньому просторі [100, с. 91-98].

У результаті модернізації система освіти як один із найважливіших елементів соціально-економічного розвитку країни має перетворитися на сферу привабливу та відкриту для інвестицій [31, с. 32-42].

Інвестиційна привабливість має бути забезпечена ефективністю діяльності, прозорістю фінансових потоків, участю громадськості в управлінні освітою, незалежною оцінкою якості освіти на всіх рівнях освітньої системи. Інвестиції суспільства на освіту будуть зумовлені насамперед ефективністю бюджетного фінансування цієї сфери. Без впровадження нових фінансових механізмів не можна забезпечити приплив до додаткових позабюджетних коштів. Головною умовою інвестування суспільства в освіту має стати підвищення його кадрового потенціалу, що забезпечує високу якість освіти, запровадження інноваційних освітніх технологій [21, с. 120].

Приплив на освіту молодих перспективних кадрів можливий лише тоді, коли заробітна плата у цій сфері буде конкурентоспроможною стосовно інших галузей.

Інвестиційна привабливість освіти безпосередньо залежатиме від інноваційного характеру розвитку освітньої сфери, інтеграції наукової, освітньої та практичної діяльності інноваційної системи [98].

В даний час освіта перестає відігравати провідну роль у соціалізації підростаючого покоління. Засоби масової інформації та комунікації, масова

культура, реклама перетворюються на активних виробників зразків та моделей поведінки у підлітковому та молодіжному середовищі [102, с. 224-227].

Для того щоб збалансувати зв'язок ринку освітніх послуг та ринку праці за умови модернізації варто впроваджувати заходи за такими напрямками як: «Див. рис. 2.1»

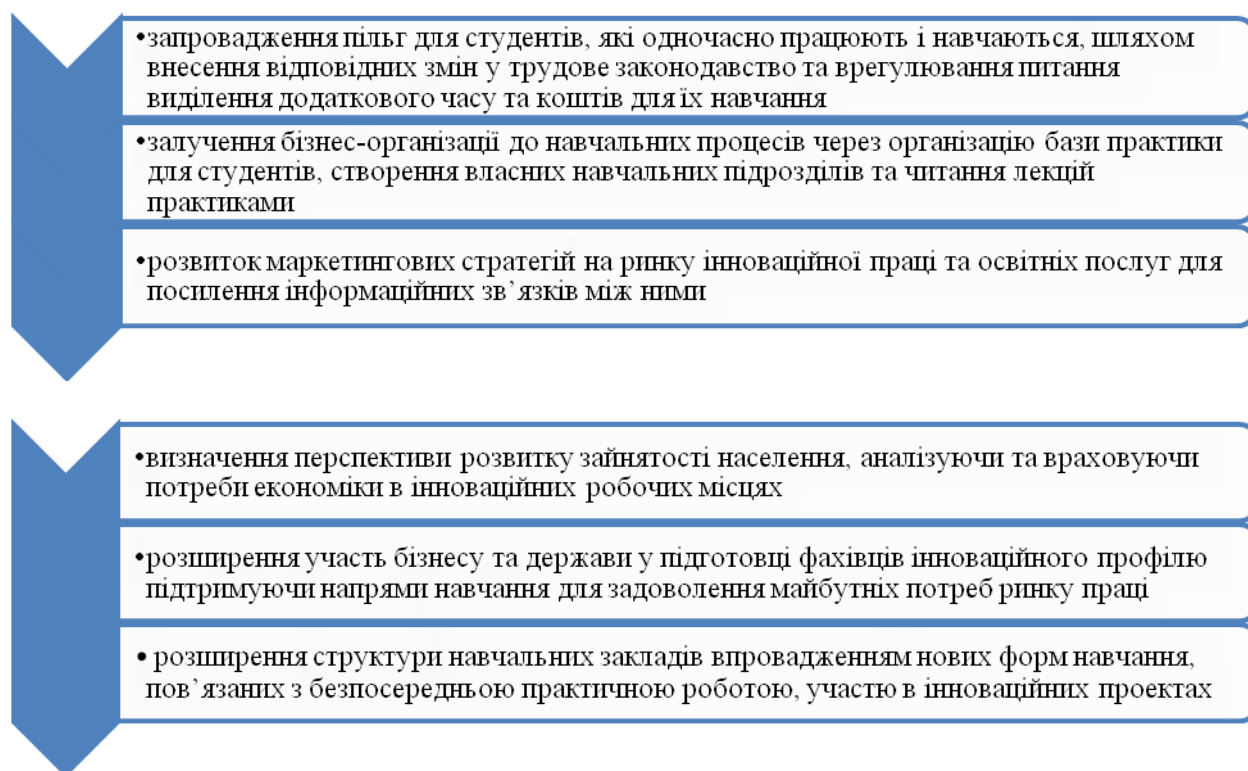

Рис. 2.1. Напрями модернізації

Перший напрям модернізації вищої освіти це підвищення конкурентності української освіти у європейському просторі та світі [99, с. 320-322].

Конкурентність має бути мірилом ефективності, якості та вирішальним рушієм змін у цій галузі. У цьому контексті головний виступає зарубіжний досвід, наприклад досвід американської системи освіти у сфері науково-технічного прогресу, що спричиняє формування сталої інноваційної економіки держави. [110, с. 187].

Гарвард, Йель, Стенфорд, Берклі, Принстон та багато інших, відомих у світі, завдяки якісному та вищому рівню наданої освіти суспільству та

проведених прогресивних наукових прикладних та фундаментальних досліджень.

Другий напрям модернізації освіти характеризується пріоритетністю освітньої сфери як у структурі державного бюджету загалом, так і в структурі родини зокрема [3, с.24-28]. Суспільство повинно усвідомити, що витрати на освіту не повинні сприйматись як марнотратство, а навпаки бути пріоритетними в сімейному бюджеті (як це спостерігається в США).

Крім того у державі потрібно формувати суспільну повагу до благодійності у сфері освіти, де наприклад великий бізнес має усвідомити, що спрямування грошових потоків у наукову та освітню сфери творить фундамент процвітання самого бізнесу та країни загалом.

Наступним аспектом стратегії розвитку освіти є інтеграція наукових досліджень і освіти [8, с.176].

Третій напрям розвиненої та в свою чергу ефективної освітньої моделі нашої країни повинна стати така властивість як відкритість, тобто освіта має стати вільною від бюрократичних принципів, мобільною як для науковці, так і студентів різних закладів світи в нашій країні зокрема, так і зарубіжних країн загалом. Це стане можливим, якщо всі учасники системи освіти довіряють якості та спроможності закладів освіти виробити спільні стандарти якості.

Четвертий напрям комплекс заходів з налагодження механізму підвищення соціального статусу особистості залежно від здібностей особи та кар'єрного росту, де попри вже існуючої вже досить тривалий період системи зростання в кар'єрному рості залежно від статку батьків, мається на меті розбудовувати систему доступу до соціально-економічних благ і вищих посад за показником рівня та якості отриманої освіти [61, с.419].

П'ятий напрям модернізації галузі освіти є перехід до такого тип навчання, де на меті буде заохочування студентів до навчання згідно з яким вони навчаються як думати, а не що думати, тобто змінити бажання студенті до

заучування готових відповідей.

Результатом зазначеного типу навчання повинна стати креативність студентів та їх інноваційне мислення.

Відновлена система розвитку освіти повинна базуватися на освітянській стратегії удосконалення змісту, форм та методів освітнього процесу з урахуванням певних факторів, а саме: саморозвиток, відкритість, самоуправління самоорганізація та креативність мислення.

Зазначені чинники повинні передбачати на меті визначення конкретних принципів, які будуть покладатися в основу розробки технологій навчальної діяльності та забезпечуватимуть нестандартні підходи до оцінювання та навчання, професійне становлення і професійну адаптацію майбутнього фахівця, повноту та високу якість предметних знань.

Шостий напрям характеризується впровадженням ефективного цілеспрямованого управління освітою, яке передбачало б встановлення принципу керівництва не самими людьми, а конкретно процесами [37, с. 27].

Таким чином, основні проблеми освіти мають знайти такі варіанти вирішення:

- 1) підготовка педагогічних кадрів має досягти фахового та вікового балансу [99, с. 321];
- 2) заробітна плата педагогічних кадрів повинна вирости до рівня розвинутих країн;
- 3) система управління і фінансування освіти повинна стати подібною до європейських зразків;
- 4) освіта отримає матеріально-технічну базу, яка відповідає сучасним вимогам;
- 5) удосконалене правове поле освітнього законодавства;
- 6) оптимальна комерціалізація освітніх послуг і подолання корупції на всіх рівнях [1, с. 13];

- 7) підвищення якості освіти та ефективна система громадського та фахового контролю освітньої підготовки;
- 8) інноваційні методи і підходи до навчання [74, с. 256];
- 9) соціальний престиж освіти та сприйняття його як інвестиційної частини державного бюджету [78, с. 95-98].

Більшість діячів та теоретиків освіти говорять про реформування вищої освіти по суті - вдосконалити, змінити зміст, методи, принципи навчання відповідно до сучасних умов глобалізованого людства та інформаційного суспільства.

Тому виникає питання в здатності України удосконалювати власну освіту, на мою думку, фундаментальних перешкод на шляху до цього процесу не існує, наша країна має гарні та стабільні потенціал до умов здійснення модернізації освіти, для цього потрібна лише воля держави зокрема та суспільства загалом забезпечити можливість освітянам здійснити саме такі реформи, які б не імітували модернізацію освіти, а наповнили її реальним змістом змін [101, с. 224-227].

2.2. Інноваційні технології в галузі вищої освіти

Кінцевим продуктом науки, що реалізується на практиці є методи практичної освітньої діяльності. Практика поглинає методи, що виробляються педагогічною наукою у вигляді перетворених, ідеально-практичних форм соціологічних законів. Спосіб формування програми практичної діяльності не єдиний, у суспільстві функціонують такі програми, які формуються з урахуванням повсякденних знань, традицій, під час безпосереднього практичного відображення дійсності. Їх і мають замінити, тим самим докорінно перетворюючи практику, науково обґрунтовані практичні методи діяльності населення у безпосередній життєвій ситуації [24].

Тоді, за рівнем наближеності до практики можна назвати такі дві групи методів:

- методи, що супроводжують планомірну практичну діяльність людей як основа соціального управління та політики держави: соціальне прогнозування, програмування, організація впровадження та використання соціальних технологій [23];

- методи оптимізації практичної діяльності людей як основа для вирішення соціальних проблем у безпосередній життєвій ситуації та планування життя та кар'єри людини: активні форми навчання, аналітичні, евристичні, проєктивні, ігрові та інноваційні [54, с. 16-27].

Освоєння педагогічною інновацією цих нових методів стає дедалі актуальним. Крім отримання нової інформації про події, що відбуваються, і прогнозування майбутнього, педагоги беруть участь в організації переговорів, вирішенні конфліктних ситуацій, розробці соціальних проєктів і програм і створенні («виращуванні») нових команд і колективів.

Ці нові завдання передбачають використання, поряд з методами дослідження, спеціальних методів та засобів активних методів навчання [7, с. 37].

Активні методи навчання (далі - АМН) являють собою діяльність, в якій особистість відносно самостійно за допомогою викладачів мають можливість виробляти засоби та методи вирішення своїх власних проблем, виявляють та вирішують ці проблеми, набуваючи при цьому навички більш ефективного використання своїх знань, розумових здібностей, досвіду практичної діяльності та взаємодії з людьми.

Концептуальні засади всього активного навчання були сформульовані філософом, психологом та педагогом Джоном Дьюї (1859-1952) [6, с. 54].

Мета навчання, за Дьюї, - формування особистості, яка вміє "пристосуватися до різних ситуацій" умовах вільного підприємництва, Д. Дьюї

та його послідовники вважали, що можна позитивно вплинути на життя кожної людини, дбаючи з дитинства про здоров'я, відпочинок.

Д. Дьюї вважав, що ми знаємо тільки те і тоді, коли можемо своєю діяльністю зробити справді зміни у речах, які потім підтвердять або спростують наші знання. Без цього знання залишаються лише припущеннями [2, с. 254].

Як бачимо, Дьюї виступав за практичну спрямованість виховання, пропонуючи вирішувати педагогічні завдання за допомогою спонтанного розвитку особистості. Відповідно до цієї концепції, навчання має зводитися переважно до ігрової та трудової діяльності, де кожна дія підопічного стає інструментом його знання, свого відкриття, методом розуміння істини.

Кінцевим підсумком навчання, за Д. Дьюї, мала стати вироблення навичок мислення, під якими розумілася здатність у першу чергу до самонавчання. А цілями навчання виступали вміння вирішувати життєві завдання, оволодіння творчими навичками, збагачення досвіду, під яким розумілися знання як такі та знання про способи дії, виховання смаку до самонавчання та самовдосконалення. Дьюї вважав, що традиційною системі освіти, заснованої на придбанні та засвоєнні знань, потрібно протиставити навчання «шляхом розроблення» [3, с. 26].

У 50–60-х роках XX століття подібні ідеї активно розвивалися, тому в результаті з'явилась концепція: «конус досвіду Едгара Дейла» (Dale's cone of experience).

«Конус досвіду» американського педагога Едгара Дейла ілюструє, яких освітніх результатів можна досягти, використовуючи різні засоби чи «носії» (media) змісту навчання [64, с. 256].

На різних етапах розвитку систем та парадигм освіти використовували кілька цілком певних ключових методичних (технологічних) підходів до навчання:

- практика - найстаріший спосіб навчання. Людина освоює професійні

навички та інструменти, включаючись у реальну діяльність. Цей підхід використовувався як для навчання полюванню чи землеробству в давні часи, і у ремісничих майстерень у Середньовіччі, так і у сучасній системі освіти шляхом організації стажувань та практик: виробнича, навчальна, педагогічна, переддипломна практики [55, с. 221-229];

- трансляція матеріалу, відбувається, коли знаючий і досвідчений вчитель розповідав молодим і недосвідченим учням про те, як влаштований світ. У сучасній системі освіти трансляція матеріалу відбувається по-різному: за допомогою лекцій різного типу, читанні книг, дистанційному навчанні, відвідуванні майстер-класів та ін. [6, с. 36];

- розбір та аналіз ситуацій, має свої витоки з Гарвардського університету, де з'явився унікальний, хоча і типово американський, гарвардський метод розбору та аналізу ситуацій. Суть методу - виділення із практичної діяльності типових ситуацій, студенти аналізують вибрані ситуації, а потім пропонують свої рішення та формулюють/прогнозують сценарії розвитку подій;

- гра, групові вправи щодо вироблення рішень в умовах, що імітують реальність, так і не набули широкого поширення в тих, ще радянських програмах підготовки управлінців, керівних працівників [48, с. 3-6];

- імітація. Імітаційні моделі прийшли до нас з військової сфери - йдеться про тренажерів для підготовки пілотів - flight simulators. Освіта і, зокрема, бізнес-освіта миттю підхопила свіжі ідеї, і просто чарівні результати не змусили себе чекати. 50-х років у США починають застосовуватися імітаційні методи навчання, коли студент, учень отримує можливість освоїти професійні процедури та інструменти роботи, сформувати уявлення про певну сферу діяльності, професії, посади. у нашій країні подібні методи називають «симуляцією», «симуляторами» або «імітаційною грою»;

- проект. Один з найефективніших методів навчання, чия історія, мабуть, найвідоміша. Суть проектного підходу у тому, що учень якимось чином

вбудовується в систему колективних робіт, вкладених у вирішення реальної практичної задачі. Проектуючи розвиток ситуації, аналізуючи дані, він отримує можливість освоїти способи виконання відповідних робіт. Групова форма функціонування навчального проекту змушує учасників організовувати спільну діяльність та налагоджувати комунікації, тобто вчитися діяти в команді.

У процесі проектної діяльності формуються: рефлексивні вміння; пошукові (дослідні) вміння; вміння та навички роботи у співпраці; менеджерські (управлінські), організаційні (організаторські) вміння та навички; комунікативні вміння; презентаційні вміння та навички [30, с. 9].

АМН припускають не просто придбання певних знань та навичок, а корекцію та іноді глибоку перебудову ціннісних структур особистості, допомагаючи людині змінити, перебудувати соціальне середовище свого проживання.

АМН використовують деякі природні методи освоєння світу, які люди ефективно, хоч і не усвідомлено використовують на ранніх стадіях свого розвитку, у той період, коли не включилися ще штучні та часто неефективні методи та механізми освіти, що уповільнюють потенційно стрімкий процес саморозвитку людини [27, с. 14].

На сучасному етапі, враховуючи ситуацію в світі, популярними є активні методи навчання - це методи групової роботи, мозкова атака, тренінг-групи, інноваційні ігри, навчання та розвитку персоналу, соціоінженерний семінар та ін., що базуються на наступних принципах:

1. Принцип повного засвоєння нового, де в укорінілому навчанні відбувається перехід від простого до більш складного, однак, як показує практика ефективним та витриманим є зворотний хід - від складного до простого, коли людина має можливість відразу охопити нове в нерозчленованій цілісності, а потім у цій цілісності виділити окремі прості елементи.

2. Принцип практичної діяльності відносно якого особа спочатку

намагається здійснити практичну діяльність, а коли стикається з труднощами, отримує чи виробляє знання у тому, як це труднощі подолати [65, с. 11-15].

3. Принцип вирощування знань, які вкладаються у голову пасивного студента викладачем, а виробляються самим студентом під час подолання труднощів у практичній діяльності. Так, викладач, допомагає студенту вписати власні ідеї у ширший науковий та культурний контекст та ознайомитися з іншими підходами та способами вирішення подібних проблем.

4. Принцип взаємного навчання відбувається та сприймається особою як позитивний процес та взаємний обмін, взаємне збагачення учасників взаємодії унікальним життєвим досвідом, який є у кожної людини без винятку [62, с. 530].

5. Принцип саморозвитку, у якому людина у навчальному процесі орієнтується самостійне формування програми навчання разом із викладачем до створення засобів і методів вирішення практичних проблем. Відповідно до цього принципу саморозвитку людини змінюється і мета навчання, внаслідок застосування активних форм (інноваційного, розвиваючого та ін.) навчання формується перетворювач соціального середовища, соціальний технолог та інноватор, носій інноваційного типу життєдіяльності, а не стільки носій професійних знань та навичок для вже сформованого середовища [9, с. 12].

Пропонуємо, перейти до розгляду методів та форм роботи, які спрямовані на діджиталізацію освітнього процесу і задовольняють якісно новий рівень міжособистісної взаємодії, зокрема завдяки можливостям інформаційно-цифрових технологій. Використання сучасних інформаційних технологій дає можливість задовольнити запити студентів шляхом створення сучасного освітнього середовища у закладі вищої освіти [105, с. 160]. В умовах он-лайн навчання доцільно використовувати наведені нижче сервіси «Див. рис. 2.2»:

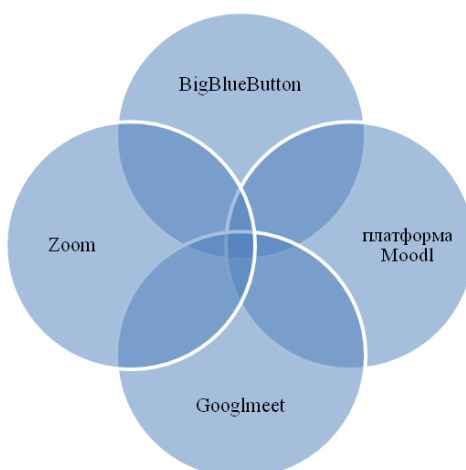

Рис. 2.2. Діаграма сервісів

За допомогою сервісів можна організовувати конференції, лекції, семінари, демонструвати матеріали, обговорювати у «чаті» певну інформацію. Ефективною формою роботи та впровадження активних методів є «Онлайн конференція» де студенти мають можливість підготувати виступи з обраних тем для дослідження, попрацювати в групі, під час чого у студентів формується вміння комунікувати, доповнювати один одного та підтримувати спілкування. Такі сервіси як Googlmeeet та Zoom є платформами для онлайн - зустрічей студентів з викладачами, що є на даний час актуальним.

Крім зазначених вище платформ, для організації взаємодії і зворотного зв'язку зі студентами можна використовувати програму Mentimeter, яка дає можливість молодим науковцям створювати презентації у режимі реального часу, де одразу може відображатися результати голосування, обговорення виниклих питань, тощо.

Одним із цікавих сервісів є Learningapps, який призначений для підтримки освітнього процесу у закладах вищої освіти та використовується для розробки, удосконалення та зберігання інтерактивних завдань для слухачів, за допомогою яких можна закріпити та перевірити свої знання в ігровій формі, що впливає на формування пізнавального інтересу студентів «Див. Рис. 2.3».

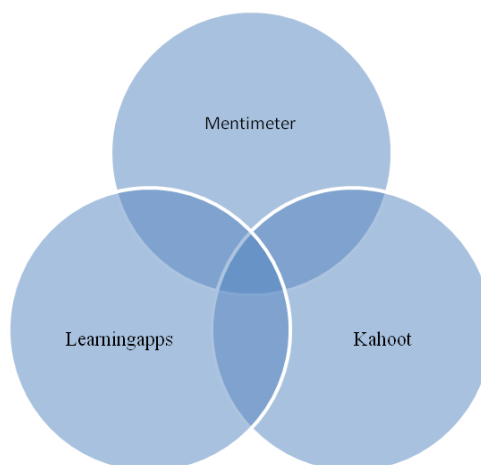

Рис. 2.3. Діаграма сервісів

Сервіс Kahoot дає змогу використовувати на заняттях смартфон чи будь-який технічний пристрій, який має безпосередній доступ до інтернету та за допомогою якого можна створювати онлайн тести, опитування та вікторини.

Організація навчального процесу за допомогою зазначених вище сервісів сприяє систематичній та відкритій взаємодії між собою студентів і педагогів, та студентів між собою при вивченні теоретичного матеріалу, його закріпленні або виконанні практичних завдань до дисципліни, обговоренні проблемних ситуацій та питань, спільному виконання навчальних проектів та їх оприлюдненню захисті, контролі результатів навчального процесу та самооцінюванні навчальних досягнень тощо.

На сьогодні сервіси є популярними та використовуються майже у всіх сферах навчання тим самим по-новому організовують навчальний процес та викликають неабиякий інтерес у оточуючих.

У світовій практиці виділяють ряд інноваційних систем навчання, які на даний час, набирають популярності використання в нашій країні, а саме [7, с. 44]:

- перевернуті заняття, сутність цього підходу до навчання полягає в тому, що студенти мають можливість самостійно ознайомлюватися з теоретичним матеріалом обираючи зручний для себе графік роботи в режимі он-лайн, а в

аудиторії з'являється можливість обговорити вивчений теоретичний матеріал у групах, тим самим вирішуючи певні проблемні завдання, кейси та ведення дискусій;

- електронні підручники, тобто посібники, які придатні для перегляду на комп'ютері або смартфоні [62, с. 530];

- інтерактивні підручники, які створюються викладачами разом з відео-лекціями, презентаціями та аудіо файлами тощо. [106, с. 145-146];

- масові відкриті он-лайн курси з можливістю безкоштовної участі, публічно-висвітленим навчальним планом та водночас відкритими результатами. [107, с. 181-203];

- створення спеціалізованих комп'ютерних ігор, які мають на меті проходження студентами віртуальну практики, або вивчення певного матеріалу у режимі гри [15, с. 15-20];

- мобільні додатки, які мають усі необхідні файли, дані та інформацію, з якою студент повинен працювати щоденно, отримуючи оцінки за роботу, розклад занять на кожний день, зв'язок із викладачами, електронні підручники та актуальні новини університету [36].

Отже, використання інноваційних технологій у галузі вищої освіти сприяє забезпеченню сприятливого освітнього середовища, надає можливість до саморозвитку студентів та оволодіння комплексом знань, умінь та навичок, з яких складається у майбутньому професійна компетентність випускника.

Зокрема таких, як: взаємодія з усіма учасниками освітнього процесу; вільна комунікація; здатність працювати в команді; шукати і опрацьовувати необхідну інформацію, можливість оцінювати, порівнювати, доповнювати і засвоювати певну інформацію; впевненість у прийнятому рішенні при нестандартній ситуації; створювати умови для творчості, оперативно приймати рішення; критично мислити та оцінювати наслідки своїх рішень, а також вчитися на власних помилках [108, с. 3-6].

2.3. Європейський вимір розвитку інноваційної діяльності в галузі вищої освіти

У світі, якому відводиться роль провідного процесу інтернаціоналізації, дана концепція набула розвитку у понятті європейський вимір, основним завданням запровадження якого у сферу освіти, є, передусім, модернізація змісту освіти на всіх рівнях.

Цей процес передбачає створення умов для мобільності студентів вузів та вчителів, розвиток партнерських відносин між різними учасниками освітнього процесу, підтримку спільних культурно-освітніх ініціатив та проектів [76].

Аналіз загальноєвропейської реалізації стратегії євроінтеграції освітньої сфери, а також процесу інтеграції вищої освіти в єдиний простір дозволяє нам визначити ключові позиції, що характеризують запровадження європейського виміру у вищу освіту, такі як [96, с. 133]:

- європейська спрямованість освіти, яка передбачає вихід навчальних планів за національні кордони та відображає концепцію єдності різноманіття;
- європейське знання, що включає вивчення історії та сучасного становища Європи, її культури, освітніх систем європейських країн, основних напрямів розвитку освіти в Європі;
- європейський мультикультуралізм, пов'язаний з усвідомленням багатокультурної природи європейської спільноти, вихованням поваги до інших народів, забезпечення рівних можливостей для всіх учнів незалежно від їхньої етнічної чи конфесійної приналежності [20, с. 193];
- європейські лінгвістичні компетенції, що передбачає оволодіння під час навчання як мінімум двома європейськими мовами, підвищувати кваліфікацію за межами своєї країни та спілкуватися цими мовами з колегами за кордоном;
- європейський професіоналізм, який здобувається у процесі навчання і дає можливість працювати в будь-якій країні Європи;

- європейська людяність, що означає визнання та повагу до таких цінностей, як права людини, демократія та свобода;

- європейська оцінка якості, що є одним із інструментів досягнення відкритості, достовірності, прозорості досягнутих успіхів та сумісності європейських систем підготовки кадрів вищої школи.

У межах Болонського процесу відбувається формування зв'язків координації, які у майбутньому дозволять зміцнити зв'язок інтегрованих систем у ціле [66, с. 473].

Нині вітчизняна освітня система переживає відповідальний період розвитку. Національна доктрина встановила пріоритет освіти у державній політиці країни, визнавши її сферою відповідальності та інтересів держави.

При цьому однією з найважливіших складових реформ вищої школи є інтеграції української освіти у світову освітню систему з урахуванням глобальних тенденцій [52, с. 156-167].

Приєднання України до Болонського процесу у 2005 році означало для вітчизняної вищої освіти принциповий вибір подальшого шляху розвитку в європейському напрямку.

Важливим чинником, який визначив цей вибір, стала перспектива рівноправної співпраці та взаємної перебудови всіх європейських освітніх систем, прагнення єдності за збереження своєрідності кожної з них. Такий підхід надає нашій країні можливість не лише увійти до загальноєвропейської системи вищої освіти, а й завдяки багатшим академічним та педагогічним традиціям зробити свій внесок у збагачення європейського культурного та освітнього простору, продемонструвати свої сильні позиції в освіті [96, с. 138].

Щодо України та Болонського процесу, то знаходяться деякі протиріччя між аспектами ідентичності та аспектами уніфікації. З одного боку, Україна зацікавлена у використанні можливостей та перспектив, що надаються процесом інтеграції систем вищої освіти. З іншого боку, для нашої країни

важливо зберегти свою культурну та освітню унікальність.

Слід зазначити, що практична реалізація болонських рекомендацій в Україні пов'язана з низкою складнощів, в тому числі [60]:

- проблема визнання першого ступеня вищої освіти роботодавцями;
- недостатня розробленість законодавчої бази, що забезпечує процес реформування;
- відсутність додаткового фінансування для створення нових навчальних планів та програм;
- необхідність зміни умов роботи та найму викладацького складу та ін.

Вирішення даних проблем на інституційному рівні, можливо, під силу найбільшим українським вишам, які вже підтвердили свою конкурентоспроможність на міжнародному ринку освіти та мають власні ресурси для реалізації болонських стандартів [96].

Більшість університетів для реальної участі в Болонському процесі потребує послідовної підтримки держави. Реформа вищої освіти, будучи частиною загального процесу модернізації вищої школи країни, вимагає вироблення особливого підходу до запланованих змін.

Це пов'язано, перш за все, з тим, що вища освіта є не лише одним з елементів освітньої системи, а й поєднує у собі дві взаємопов'язані аспекти: інституту збереження ідентичності та відтворення національної освіти, а також сфери генерування та реалізації інноваційних ідей від розумності та своєчасності яких залежить майбутнє країни [67].

У зв'язку з цим особливу значущість набуває баланс між сформованими традиціями й інноваціями, які вимагають адаптації до українського освітнього контексту.

Європейський досвід розробки та реалізації державних освітніх стандартів освіти, а також болонські рекомендації щодо структурування освітніх програм можуть бути орієнтиром для перегляду державної підготовки

кадрів на основі компетентнісного підходу [110, с. 187].

Головним у цьому випадку стає не кількість років, витрачених на освіту на тому чи іншому ступені, і не кількісне співвідношення обов'язкових і дисциплін які обираються студентам самостійно, а набір загальних і спеціальних компетенцій, необхідних для виходу на ринок праці.

У цьому випадку окремі освітні програми, незалежно від їхньої структури та тривалості, можуть висуватися вузом на експертизу відповідності кваліфікаційним показникам.

На думку Л.Гребнева, вітчизняні «стандарти не лише магістрів, а й дипломованих фахівців у переважній більшості орієнтовані якраз на другий ступінь академічної кваліфікації. Можна припустити, що такий шлях розвитку освітніх програм підготовки кадрів вищої школи є найоптимальнішим не лише для України, а й для інших європейських країн, оскільки дозволяє забезпечити поступовість переходу до нової структури кваліфікацій та врахувати особливості національних систем освіти [30, с. 10].

У цьому випадку сценарій розвитку систем освіти співпадатиме з їх системною запрограмованістю на збереження рівноваги, на самоорганізацію та самостійний пошук нових зв'язків із зовнішнім середовищем на рівні елементів, що виключає нав'язування ззовні жорстких структур, що збільшують дисбаланс системи.

Загальноєвропейська інтеграція систем освіти включає у собі не тільки функціональний аспект, а й змістовний. Зміст підготовки кадрів, який реалізується в рамках української системи вищої освіти, за багатьма параметрами збігається зі змістом європейських освітніх програм.

Важливим моментом є також співпраця з європейськими структурами в рамках загальноєвропейських програм аналогічних до проекту «Налаштування освітніх систем у Європі» [12, с. 11-17].

Європейські країни активно впроваджують модульну побудову

навчальних планів у програми підготовки вчителів різної кваліфікації.

Модульний підхід дозволяє переосмислити функцію дисциплін, їхню взаємодію всередині модуля та модулів у рамках блоку, оскільки саме інтегративні міждисциплінарні зв'язки забезпечують логічність освітнього процесу та є необхідною умовою створення єдиного предметно-проблемного поля. Модульна побудова навчальних планів, на відміну від лінійного дисциплінарного, дозволяє визначити точки розгалуження освітньої програми для розширення можливостей конструювання індивідуальних освітніх маршрутів у рамках обраного напрямку [75, с. 156].

Міждисциплінарність надає студентам можливість комбінувати знання з різних галузей та готувати себе до професійної діяльності на стику сучасних спеціальностей, що в умовах дефіциту кадрів та специфіки регіональних потреб у фахівцях конкретної сфери є незаперечною перевагою гнучких освітніх програм.

Іншими словами, протягом того періоду, доки в Європі розроблятиметься загальна структура кваліфікацій на міждержавному рівні, вищі України та європейських країн можуть співпрацювати у створенні спільних програм та у забезпеченні мобільності студентів на основі певного механізму порівняння освітніх програм [19].

Як основні фактори, що перешкоджають впровадженню компонентів Болонського процесу в національних системах вищої освіти, зазвичай розглядаються бар'єри:

- змістовний, під яким розуміється неможливість адекватного зіставлення змісту та рівня програм;

- нормативний (законодавчий), який дозволяє здійснювати легітимну реалізацію необхідних заходів;

- ресурсний, що має на увазі нестачу фінансових коштів та компетентних кадрів для повноцінної роботи в рамках модернізації;

- інформаційний, що знижує поінформованість потенційних учасників інтеграції про можливості та перспективи підключення до Болонського процесу;

- мовний, який позбавляє навчальні заклади, викладачів, студентів шансів на участь у загальноєвропейських чи двосторонніх програмах, або зменшує їхню ефективність [85].

Ще одним поширеним переконанням є уніфікація, що загрожує всім освітнім системам, стирання національних особливостей, їх розчинення в розпливчастій міжнародній освіті. Однак у всіх опублікованих документах Болонського процесу йдеться про досить гнучкі домовленості щодо структурних та якісних параметрів, які дозволяють забезпечити спрощений доступ до європейської освіти та на європейський ринок праці. Такий підхід не зазіхає національної своєрідності кожної системи освіти. Структурна перебудова підготовки кадрів неспроможна означати певних змін у змісті освіти.

Зміни, однак, зовсім не прирівнюються до відмови від накопиченого досвіду. Вони роблять затребуваною стратегію вдосконалення існуючих навчальних курсів на основі запровадження європейського виміру у зміст університетської освіти у вигляді інтеркультурної складової процесу навчання.

Механізмами такої політики є:

- академічні обміни для здійснення консультативної та експертної діяльності, а також підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу;

- створення пілотних курсів, їх апробація у навчальному процесі, моніторинг ефективності та затребуваності;

- організаційно-адміністративні заходи щодо включення розроблених курсів до навчальних планів;

- використання дистанційних технологій навчання [18].

Щодо системи безперервної вищої освіти в Україні, то її як такої не існує. Як і в більшості пострадянських держав, наука, особливо фундаментальна, традиційно залишається прерогативою національних Академій наук, дистанційована від навчального процесу у закладах вищої освіти.

Таким чином, перехід України на європейські схеми та критерії є досить проблематичним.

Крім того, дуже складною з точки зору практичної реалізації вимогою є забезпечення адекватної кваліфікації бакалавра. Справа в тому, що фахівці впевнені, що навіть за чотирирічного навчання надати достатні можливості для профільної та практичної підготовки бакалавра нелегко. Не слід також забувати і про паралельну реформу, що проводиться в середній школі. У Європі нікому не спадає на думку вчити іноземну мову в університеті, тому що в середній школі учні вивчають, як мінімум, дві іноземні мови. При необхідності студент вибирає ще одну мову для навчання в університеті, якщо вона потрібна для спеціалізації та дослідження [33].

Для повного включення до Болонського процесу недостатньо формального впровадження його принципів. Одним з головних завдань є забезпечення прозорого та суворого контролю якості освіти, насамперед ліцензування та акредитації. В Україні такі схеми запроваджено давно, але вони недосконалі, постійно переглядаються та доповнюються. Останнім часом вимогливість експертизи суттєво зросла, проте проблема її якості залишається досить гострою.

Саме Болонський процес є потужним стимулом для того, щоб переглянути принципи та методологію контролю якості освіти за міжнародними стандартами, що дозволяє залучити до цієї роботи іноземних експертів та позитивно впливає на якість підготовки студентів [92, с. 186- 188].

Сучасна вища освіта відрізняється цілою низкою особливостей і потребує певних змін у змісті та організації навчання, зміни є невід'ємною частиною

прогресу. Технічні нововведення спричиняють зміни технологічних процесів, зміни в управлінні цими процесами та зміни у підготовці фахівців.

Зміни в економічному середовищі призводять до необхідності професійної переорієнтації фахівців на різних етапах їхньої кар'єри, освоєння нових галузей діяльності, зміни кар'єри тощо.

Створення європейського простору вищої освіти сприятиме високій мобільності та конкурентоспроможності знань та умінь українських громадян.

В умовах соціально-економічного стану, в якому зараз перебуває Україна, такі як: безробіття, відсутність робочих місць, низька заробітна плата, слабкий соціальний захист, може виникнути посилення міграції громадян України до інших країн у пошуках гідної роботи, витік інтелектуального надбання з країни.

Тому вирішення освітніх проблем в Україні, згідно з болонськими домовленостями, потребує інтенсивного розвитку виробництва, створення значної кількості нових робочих місць, забезпечення молоді, відповідно до українського законодавства, права першого робочого місця, яке досі залишається лише формальним [66, с. 473].

Перешкоди на шляху до ефективного впровадження принципів Болонської конвенції є неузгодженість навчальних програм у європейських вишах, проблеми з візами та дозволами на роботу для студентів та науково-педагогічного складу, відсутність єдиного додатку до диплому, який визнавали б усі країни – учасниці Болонської конвенції.

Одним із принципів Болонського процесу є активна участь студентів як партнерів в управлінні якістю освіти. Зокрема, у документах Болонського процесу зазначено, що студенти мають брати участь та впливати на організацію та зміст освіти в університетах та інших навчальних закладах.

Студентське самоврядування в Європі не залежить від адміністрації вузу чи міністра освіти та активно розвивається. В Україні ж студентське самоврядування слабо працює через недостатню мотивацію студентів, і

відсутність будь-якого фінансування з боку держави [52, с. 163].

Безперечно, важливу роль в активізації участі українських вишів у європейських програмах відіграє подолання мовного бар'єру. Володіння іноземними мовами, яке завжди сприймалося як показник загальної культури людини, сьогодні додатково набуває ще й прагматичного характеру, оскільки без знання хоча б однієї європейської мови неможливо розраховувати на участь в інтеграційних заходах. Це стосується і студентів, і викладачів, і науковців, і організаторів вищої освіти. Вивчення іноземних мов у ВНЗ незалежно від спрямованості освіти має особливе значення та стає фактором особистісного розвитку майбутнього кадру [92, с. 187].

Завданням вузу в даному випадку є забезпечення можливості вивчення іноземної мови студентами та аспірантами в обсязі, достатньому для участі у програмах академічної мобільності. У ряді обставин, які стримують участь вузів у Болонському процесі, не останнє місце посідають і організаційні складнощі.

Враховуючи наведені вище фактори та подолання виниклих проблем, українська система підготовки кадрів має всі шанси для того, щоб не лише органічно вбудуватися у процес інтеграції, а й зробити свій внесок у вдосконалення освіти в Європі [76].

Висновки до розділу 2

1. Охарактеризовано особливості розвитку інноваційної діяльності в галузі вищої освіти на сучасному етапі, у ході чого визначено основні напрямки модернізації вищої освіти, під час яких буде вирішена низка проблем сучасної вищої освіти. Установлено, що особливо необхідними в процесі модернізації системи освіти України є участь громадськості, органів місцевого самоврядування й відповідних органів державної влади, яка передбачатиме

подальший розвиток вітчизняної освіти на засадах традицій української культури та спрямовуватиметься на вирішення пріоритетних завдань.

2. Узагальнивши дослідження ми дійшли висновку, що використовуючи інноваційні технології в закладах вищої освіти буде спостерігатися поява нових навчальних систем, зростання інноваційного компонента у змісті, формах і методах навчання, поява педагогічних інновацій, які якісно змінюють методи навчання, і методів спілкування, зростання ролі комп'ютерних і телекомунікаційних технологій в управлінні навчальним процесом. Встановлено конкретну мету впровадження інноваційних технологій, а саме це забезпечення сприятливого освітнього середовища, яке надає можливість до саморозвитку студентів та оволодіння комплексом знань, умінь та навичок, з яких складається у майбутньому професійна компетентність випускника.

Сформовано методи та форми активного навчання, які орієнтовані на діджиталізацію освітнього процесу і забезпечують якісно новий рівень міжособистісної взаємодії, зокрема завдяки можливостям інформаційно-цифрових технологій.

3. На основі опрацювання основних законодавчих актів європейського освітнього простору розкрито особливості європейського виміру розвитку інноваційної діяльності в галузі вищої освіти та можливості використання позитивного досвіду.

Встановлено ключові позиції, що характеризують запровадження європейського виміру у вищу освіту України. Визначені основні проблеми практичної реалізації болонських рекомендацій в Україні та напрямки вирішення зазначених проблем.

ВИСНОВКИ

1. У ході написання магістерської роботи нами було досліджено основні підходи у розумінні поняття інновація та сутність інноваційного процесу в галузі вищої освіти. Сформовано основні характеристики інновацій. Визначено суспільно-політичні, соціально-економічні, культурно-освітні чинники становлення та розвитку інноваційної діяльності у галузі вищої освіти на території України, у зв'язку з чим було сформовано основні підходи у розумінні поняття інновація.

Відповідно до першого з них, інновації в освіті - це зміни на основі нововведень (А.Ніколлс, А.А.Реан, І.П.Підласий, і ін.). Критерієм інноваційності є новизна. Таким чином, інновацією можна назвати будь-яке нововведення, а оцінка ефективності інновації може виражатися в градації від «призводить до позитивних змін в освіті» до «негативно впливає на освітній процес».

Другий підхід (Ю.К.Бабанський, В.А.Сластьонін, Л.С.Подимова і ін.) Розглядає інновації в освіті як введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання та виховання, в організацію спільної діяльності викладачів та студентів. У руслі цього підходу інновацією в освіті можна вважати лише нововведення, що ведуть до позитивних змін в тій освітній системі, в якій вони застосовуються.

Суть третього підходу полягає в тому, що під терміном «інновація» розуміється не кожне введення новизни. Так, Т.І.Шамова, П.І.Третьяков і Н.П.Капустін вважають за необхідне розмежовувати поняття «інновація» та «нововведення». На їхню думку, інновація є внесення новизни у зміст і організацію, а нововведення - внесення нового тільки в організацію процесу.

2. Визначено основні етапи інноваційного процесу в галузі вищої освіти. Сформульовано схему поділу інноваційного процесу на етапи, яка отримала

назву «життєвий цикл інновацій». Перший етап характеризується зародження нової ідеї, виникнення нової концепції нововведення. Наступним етапом є винахід. На цьому етапі відбувається створення нововведення, тобто втілення нової ідеї у певний об'єкт, матеріальний чи духовний проект - зразок. На третьому етапі відбувається реалізації нововведення. Четвертий етап характеризується такою особливістю як "результат" і має назву - розповсюдження нововведення (зрілість). П'ятий етап це насичення в конкретній галузі. Цей етап може завершитися появою альтернативного нововведення або поглинанням його ефективнішою системою. Шостий етап спаду (криза, фініш) характеризується вичерпаністю можливостей застосування нововведення в нових умовах, галузях. Останній етап має назву іррадіація (лат. Irradiare – сяяти, випромінювати) нововведення.

3. Проаналізовано теоретико – методологічні основи управління інноваційною діяльністю закладу вищої освіти та визначено, що впровадження інновацій у галузі вищої освіти покликане забезпечити підвищення якості навчання, а також знизити витрати на досягнення звичних результатів освіти. Загальний інноваційний процес у системі вищої освіти охоплює сукупність окремих інновацій, кожна з яких може сприйматися як окремий інноваційний процес. Для забезпечення якості та ефективності окремих нововведень і загального інноваційного процесу у галузі вищої освіти необхідно враховувати та прогнозувати наслідки інновацій для галузі освіти, закладу освіти та загалом психологічного клімату всередині закладу освіти.

Наведені вище визначення визначає управління інноваційною діяльністю у галузі вищої освіти як самостійний вид управлінської діяльності, автономну наукову проблему. Управління інноваційною діяльністю - це вид соціального управління, що підтримує цілеспрямованість і організованість інноваційних процесів у системі вищої освіти.

4. Охарактеризовано та розкрито особливості розвитку інноваційної

діяльності в галузі вищої освіти на сучасному етапі, у ході чого визначено основні напрямки модернізації вищої освіти, під час яких буде вирішена низка проблем сучасної вищої освіти. Установлено, що особливо необхідними в процесі модернізації системи освіти України є участь громадськості, органів місцевого самоврядування й відповідних органів державної влади, яка передбачатиме подальший розвиток вітчизняної освіти на засадах традицій української культури та спрямовуватиметься на вирішення пріоритетних завдань.

Узагальнивши дослідження ми дійшли висновку, що використовуючи інноваційні технології в закладах вищої освіти буде спостерігатися поява нових навчальних систем, зростання інноваційного компонента у змісті, формах і методах навчання, поява педагогічних інновацій, які якісно змінюють методи навчання, і методів спілкування, зростання ролі комп'ютерних і телекомунікаційних технологій в управлінні навчальним процесом. Наведено мету інноваційних технологій - забезпечення сприятливого освітнього середовища, яке надає можливість до саморозвитку студентів та оволодіння комплексом знань, умінь та навичок, з яких складається у майбутньому професійна компетентність випускника

Визначено, що головною метою модернізації є формування суспільства з високим інтелектом, створення нової парадигми навчання на науково-методологічних засадах та сформовано види заходів впровадження яких на нашу думку є обов'язковим для інноваційної діяльності: визначення перспективи розвитку зайнятості населення, враховуючи потреби економіки в інноваційних робочих місцях; розширення участі бізнесу та державної підготовки фахівців інноваційного профілю підтримуючи напрями навчання для задоволення майбутніх потреб ринку праці; розширення структури навчальних закладів впровадженням нових форм навчання, пов'язаних з безпосередньою практичною роботою, участю в інноваційних проектах; запровадження пілг

для студентів, які одночасно працюють і навчаються, шляхом внесення відповідних змін у трудове законодавство, які б передбачали виділення додаткового часу та коштів для їх навчання; залучення бізнес-організації до навчальних процесів через організацію бази практики для студентів, створення власних навчальних підрозділів та читання лекцій практиками.

Сформовано методи та форми активного навчання, які орієнтовані на діджиталізацію освітнього процесу і забезпечують якісно новий рівень міжособистісної взаємодії, зокрема завдяки можливостям інформаційно-цифрових технологій.

5. Проаналізовано європейський вимір розвитку інноваційної діяльності в галузі вищої освіти та можливості використання позитивного досвіду.

Встановлено ключові позиції, що характеризують запровадження європейського виміру у вищу освіту України, а саме: європейська спрямованість освіти, яка передбачає вихід навчальних планів за національні кордони та відображає концепцію єдності різноманіття; європейське знання, що включає вивчення історії та сучасного становища Європи, її культури, освітніх систем європейських країн, основних напрямів розвитку освіти в Європі; європейський мультикультуралізм, пов'язаний з усвідомленням багатокультурної природи європейської спільноти, вихованням поваги до інших народів, забезпечення рівних можливостей для всіх учнів незалежно від їхньої етнічної чи конфесійної приналежності; європейські лінгвістичні компетенції, що передбачає оволодіння під час навчання як мінімум двома європейськими мовами, підвищувати кваліфікацію за межами своєї країни та спілкуватися цими мовами з колегами за кордоном; європейський професіоналізм, який здобувається у процесі навчання і дає можливість працювати в будь-якій країні Європи; європейська людяність, що означає визнання та повагу до таких цінностей, як права людини, демократія та свобода; європейська оцінка якості, що є одним із інструментів досягнення відкритості, достовірності, прозорості

досягнутих успіхів та сумісності європейських систем підготовки кадрів вищої школи.

Визначені основні проблеми практичної реалізації болонських рекомендацій в Україні серед яких зазвичай розглядаються бар'єри: змістовний, під яким розуміється неможливість адекватного зіставлення змісту та рівня програм; нормативний (законодавчий), який дозволяє здійснювати легітимну реалізацію необхідних заходів; ресурсний, що має на увазі нестачу фінансових коштів та компетентних кадрів для повноцінної роботи в рамках модернізації; інформаційний, що знижує поінформованість потенційних учасників інтеграції про можливості та перспективи підключення до Болонського процесу; мовний, який позбавляє навчальні заклади, викладачів, студентів шансів на участь у загальноєвропейських чи двосторонніх програмах, або зменшує їхню ефективність.

Встановлено, що подолання всіх наявних проблем щодо реалізації та впровадження європейського виміру розвитку галузі освіти, сприятиме високій мобільності та конкурентоспроможності знань та умінь українських громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєв О. О. Адміністративні процедури здійснення державного контролю за діяльністю вищих навчальних закладів України. Форум права : електрон. наук. фах. вид. 2012. № 2. С. 9 - 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_2_3 (дата звернення: 14.05.2020).
2. Аверьянов А. Н. Система: философская категория и реальность: монография. Москва, 1976. 254 с.
3. Антонова О.Є. Освітнє середовище вищого навчального закладу як впливовий чинник розвитку обдарованості студентів Нові технології навчання: Зб. наук. праць. Навчально-виховне середовище та моральність у ХХІ столітті. Спец. Випуск. № 62. – Київ-Вінниця: Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, 2010. С. 24- 28.
4. Артьомов І.В. Інновації у вищій освіті: вітчизняний і зарубіжний досвід: навч. посіб. Ужгород: Серія «Євроінтеграція: український вимір», 2015. 40 с.
5. Афанасьев В. Г. Системность и общество. Москва., 1980. 368 с.
6. Барабась Д. Освітні інновації та їх імплементація в Україні. Науковий вісник Одеського національного економічного університету, 2016. № 3. С. 35-54. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2016_3_5.
7. Барабась Д. Освітні інновації та їх імплементація. Науковий вісник Одеського національного економічного університету, 2016. №3. С. 35-54.
8. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества. Ростов-на-Дону, 1983. 176 с.
9. Бондарева К. І., Козлова О. Г. Педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя: Науково-методичний посібник. Суми, 2001. 128 с.
10. Бондарь В. И. Управленческая деятельность директора школы: дидактический аспект: Рад. шк., 1987. 160 с.

11. Бочарова Ю.Г. Інноваційна інфраструктура: сутність, значення та класифікація. Вісник Інфраструктура ринку, 2017. №9. С. 9-13.
12. Братко М.В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: функціональний аспект. Педагогічний процес: теорія і практика, 2015. № 1- 2. С. 11–17.
13. Бургин М. С. Инновации и новизна в педагогике. Сов. педагогика, 1989. № 12. С. 32-37.
14. Буркова, Л. Ключ до управління: Класифікація педагогічних інновацій як елемент механізму керування інноваційним процесом в освіті. Директор школи, ліцею, гімназії, 2000. №1. С. 31 - 37.
15. Бурлаєнко Т.І. Ігрові форми навчання в формуванні економічної компетентності майбутніх менеджерів освіти. Педагогічна освіта Scientific Journal «ScienceRise» № 2/5(19). 2016. С. 15-20.
16. Бачинська Є. М. Організаційний механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні [Електронний ресурс] / Євгенія Миколаївна Бачинська. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/NarOsv/2007-1/07bempor.htm>. – Назва з екрана.
17. Вакуленко В.М. Види інновацій в освіті та їх класифікація. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Вип. 4. 2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Vnadps_2010_4_4.pdf
18. Відбулось засідання Групи супроводу Болонського процесу. Вища освіта : інформаційно - аналітичний портал. URL:<http://vnz.org.ua/novyny/podiyi/11142-vidbulos-zasidannja-grupy-suprovodu-bolonskogo-protsesu> (дата звернення: 15.06.2020).
19. Вісім кваліфікаційних рівнів замість одинадцяти: уряд прийняв національну рамку кваліфікацій. Міністерство освіти і науки України : офіц. веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/visim-kvalifikacijnih-rivniv-zamist->

odinadcyati-uryad-prijnyav-nacionalnu-ramku-kvalifikacij (дата звернення: 04.09.2020).

20. Ворон Д. Л. Правові засади публічного адміністрування у сфері вищої освіти : дис. канд. юр. Наук. Ужгород, 2018. 193 с.
21. Даниленко Л.І. Менеджмент інновацій в освіті. К.: Шк. світ, 2007.120 с.
22. Даниленко Л.І., Сергеева Л.М..Сучасні підходи до управління професійно-технічними закладами: Навчально-методичний осібник .К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2007.104 с.
23. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. 2-ге вид., допов. Київ, 2012. С.352.
24. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. К., Академія, 2004.С. 352. URL: <https://skaz.com.ua/cultura/992/index.html>.
25. Домбровський Я. Інноваційна практика польських підприємств. Вісник Центр інновацій та розвитку, 2005. № 5. С.131.
26. Дубасенюк О. А. Інноваційні навчальні технології - основа модернізації університетської освіти. Науковий збірник освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін, 2004. С. 3-14.
27. Дубасенюк О. А. Інноваційні навчальні технології - основа модернізації університетської освіти. зб. наук.-метод. праць: Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. С. 14.
28. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. збірник науково-методичних праць: Інновації в освіті: інтеграція науки і практики. Житомир, 2014. С. 12-28.
29. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : монографія. Київ : ДАККО, 1999. 303 с.
30. Жерносек І. Педагогічний досвід: головні ознаки і критерії. Рідна школа, 1999. № 9. С. 9-13.
31. Жорнова О.Дискурс модернізації освіти : чи впізнана освітня. Вища школа, 2012. №1. С.32-42 .

32. Жукова В. О. Інноваційна модель розвитку вищого навчального закладу як чинник забезпечення високої якості підготовки фахівців. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2010. Вип. 17. С. 344–349.
33. Загальна декларація прав людини : резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. № 217 А (III). Законодавство України : база даних / Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 21.08.2020).
34. Про вищу освіту: Закон України від 18.03.2020 №463-IX . Дата оновлення: 02.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 21.08.2020).
35. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 року № 40-IV Дата оновлення: 02.10.2021. 05.12.2012 URL:<https://www.zakon.rada.gov.u/> (дата звернення: 21.08.2020).
36. Захарченко С. М. Технології комп'ютерного тестування знань. Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 22-24 березня 2017 р. Електрон. текст. дані. 2017.
37. Зязюн І. А. Освітні технології у вимірах педагогічної рефлексії.Світло, 1996. № 1. С. 21-15.
38. Исследовательские университеты США: механизм интеграции науки и образования / под ред. проф. В. Б. Супяна. М. Магистр, 2009. 399 с.
39. Исторический словарь галлицизмов русского языка.. М., 2010. С. 111.
40. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / за ред. І.В. Артьомова; [уклад.: І.В. Артьомов, А.В. Шершун, С.В. П'ясецька-Устич]. Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2015. 160 с.
41. Кат Дж. Поколения и стили обучения. М.: МАПДО; Новочеркасск: НОК, 2011. 121 с. 8. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229 (дата звернення: 21.08.2020).

42. Кларин М. В. Инновационные модели обучения зарубежных педагогических поисках. М., 1994. 232 с.
43. Климова Г. П. Інноваційний розвиток вищої освіти України: методологічний аспект аналізу. Право та інноваційне суспільство, 2013. № 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2013_1_10 (дата звернення: 21.08.2020).
44. Кремень В. Г. Модернізація освіти – важливий чинник соціального, економічного і політичного розвитку України. Вісник НАН України, 2001. № 3. С. 15.
45. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхом модернізації (факти, роздуми, перспективи). К. : Грамота, 2003. 216 с.
46. Кремень В. Г. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія. К. : Педагогічна думка, 2012. 368 с.
47. Кремень В. Україна: ідентичність у добу глобалізації (начерки міждисциплінарного дослідження). К. : Знання України, 2013. 415 с.
48. Куликова О. Активні методи навчання в підготовці фахівців книгознавчого профілю. Вісник Книжкової палати, 2014. №2. С. 3-6.
49. Лазарев В. С. Педагогическая инноватика: объект, предмет и основные понятия, 2004. № 4. С. 11–21.
50. Лазаренко І. Р. Формування іміджу освітнього закладу як управлінська інновація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inter-pedagogika.ru/>. – Назва з екрану.
51. Лукановська А.В. Творчий потенціал особистості: структурні компоненти. Проблеми сучасної психології., 2010. № 8. С. 630– 644.
52. Мартиненко С. Європейський простір вищої освіти : тенденції розвитку та пріоритети. Освітологія, 2013. № 2. С. 163–167.
53. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами. навч. посіб. Т. : Астон, 2007. 150 с.

54. Мельникова О.В. Інновації у вищій освіті як чинник формування національної економіки знань. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Економіка», 2014. № 14. С. 16-27.
55. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості. Актуальні проблеми сучасної української психології: наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. К., 2002. № 22. С. 221–229.
56. Морозов Е.П., Пидкасистый П. И. Подготовка учителей инновационной деятельности // Сов. Педагогика, 1991. № 10. С. 47-51.
57. Морозов Ю. П. Инновационный менеджмент : учеб. пособие для вузов. М.: ЮНИТИ ДаНа, 2000. 446 с.
58. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ століття / авт. кол. : В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, С. Довгий та ін. ; [за заг. ред. В. Литвина]. К. : Навч. книга, 2003. Кн. 1 : Пріоритет інтелекту. 639 с.
59. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 Законодавство України : база даних / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення: 21.05.2020).
60. Ніколаєв Є., Длугопольський О. Реформа вищої освіти України : реалізація профільного закону в 2014–2016 рр. Київ, 2016. URL: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/HE-shadow-report-final.pdf> (дата звернення: 21.05.2020).
61. Ніколаєнко С. М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України : монографія. К. : Нац. торг.-екон. ун-т, 2008. 419 с.
62. Огурцов А. П. Образы образования. Западная философия образования. XX век. СПб. : РХГИ, 2004. 520 с.
63. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості:

монографія. К.; Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.

64. Освітні технології. За заг. ред. О. М. Пехоти. К., 2001. 256 с.

65. Паламарчук В. Ф. Педагогічні інновації: міфи та реалії // Директор школи, ліцею, гімназії. 2002. № 3. С.11-15.

66. Парпан У. М. Правова природа вищої освіти в Україні: теоретико-правовий вимір : дис. доктора юр. наук : Львів. 2018. 473 с.

67. Пашков В. Модернізація системи вищої освіти України в контексті становлення інформаційного суспільства та євроінтеграційного поступу. URL:https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp2/filosofia/pashkov.pdf (дата звернення 11.06.2020).

68. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. К.: Кондор, 2011. 628 с. 83

69. Підласий І. П., Підласий А. І. Педагогічні інновації // Рідна школа, 1998. № 12. С. 23-27.

70. Пікельна В. С. Управління школою : у 2 ч. Х.: Основа, 2004. 112 с.

71. Погрібна Н. С. Педагогічні засади інноваційної управлінської діяльності : дис. канд. пед. наук, К., 2006. 201 с.

72. Поляков С. Д. В поисках педагогической инноватики. М., 1993. 64 с.

73. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. К.: А.С.К., 2007. 144 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/467588/>.

74. Попова О. В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в країні у XX столітті. Харків, 2001. 256 с.

75. Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні : монографія / за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 156 с.

76. Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України : наказ Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004 р. № 49. Законодавство України : база даних / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0049290-04#Text> (дата

звернення 11.06.2020).

77. Роджерс Э., Агарвала-Роджерс Р. Коммуникации в организациях: Пер. с англ. М.: Экономика, 1980. С. 161- 162.

78. Рожнова Т.Є. Система менеджменту якості освіти в закладах вищої освіти в умовах конкурентного освітнього середовища Парадигмальна модель керівника сфери освіти у контексті євроінтеграційних процесів: матеріали Міжнародного форуму управлінської діяльності (18-19 травня 2019 року), м. Тернопіль. Тернопіль: КРОК, 2019. С. 95– 98.

79. Рожнова Т. Є. Управління професійно-технічним навчальним закладом на засадах інноваційних технологій: дис. канд. пед. наук. К., 2012. 285 с.

80. Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею). К.: Гнозис, 2004. 684 с.

81. Састенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика инновационная деятельность. М., 1997. 224 с

82. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. М., 1998. 256 с.

83. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя. К., 1994. 344 с.

84. Сірий Є.В. Інноваційний розвиток освіти в Україні: розгортання проблеми та засадницькі орієнтири. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : збірник наукових праць. К., 2010. С. 65 – 77.

85. Сірий Є. В. Інноваційний розвиток освіти в Україні: розгортання проблеми та засадницькі орієнтири. URL: <https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.11.65.pdf> (дата звернення: 11.06.2020).

86. Сучасна війна: гуманітарний аспект [Електронний випуск Сучасний зарубіжний досвід активізації навчального процесу у вищій школі]. Режим доступу: <http://www.hups.mil.gov.ua/suchasna-vijnagumanitarnij-aspekt/>

87. Тесленко В.В. Формування творчої пізнавальної активності студентів вищихнавчальних закладів. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015.

№ 1(32). С. 5-11.

88. Телетов О. С. Особливості одержання знань у сучасному маркетинговому та соціокультурному просторі. Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 20–21 березня 2019 р.. М-во освіти і науки України; М-во культури України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2019. С. 64–67

89. Телетов О.С. Практика партнерських стосунків кафедри маркетингу з підприємствами / О.С. Телетов // Розвиток маркетингу в умовах інформатизації суспільства [монографія] І розділ “Маркетингова освіта в Україні”. К. : КНЕУ. - 2018. С. 71-77.

90. Телетов О.С. Рекламна діяльність вищого навчального закладу / О.С. Телетов, М.В. Провозін // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2011. №2. С. 53 - 64.

91. Телетов О.С. Соціальна інфраструктура сучасних підприємств і територій [монографія] Суми : Триторія, 2019. 240 с.

92. Третько В.В. Сучасні тенденції інноваційного розвитку системи вищої освіти в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2011. № 23. С. 186-188. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2011_23_66

93. Харківська А. А. Теоретичні і методичні засади управління інноваційним розвитком вищого навчального педагогічного закладу: дис. канд. пед. наук, 2012. 399с.

94. Хомерики О. Г., Поташник М. М., Лоренсов А. В. Развитие школы как инновационный процесс. М., 1994. - 64 с.

95. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика. - М., Академия, 2008. - 256 с.
2. Дух і Літера № 19. Університетська автономія. Спеціальний випуск. К., «Дух і Літера», 2008. 368 с.

96. Чирва Г. М. Нормативно-правове регулювання діяльності закладів вищої освіти в Україні. Держава та регіони. Серія : Державне управління. 2019. № 2. С. 133–139.
97. Шевченко С. О. Розвиток державно-громадського управління якістю вищої освіти України в умовах входження до Болонського процесу. 2012. с.427.
98. Шишак А. Деструктиви становлення інноваційної системи України. Теорія та практика публічного управління та адміністрування у ХХІ сторіччі : матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених (м. Київ, 30 листоп. 2018 р.). Київ, 2018. С. 379-382. URL : <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/9e0c6916-89d9-4e68-bae0-7122d804a470.pdf#page=379>» (дата звернення 26.01.2021).
99. Шишак А. Зарубіжний досвід сприяння інноваціям в публічному управлінні. Теорія та практика публічного управління та адміністрування у ХХІ сторіччі: матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених (м. Київ, 22 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 320-322. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/4aa5a211-2abf-4e91-ac03-6618152145cd.pdf#page=321>» (дата звернення 26.01.2021).
100. Шишак А. О. Інноваційна діяльність органів публічного управління у забезпеченні сприятливого середовища для підприємництва. Мале та середнє підприємництво: проблеми і перспективи розвитку в Україні : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 17–18 листоп. 2016 р.). Київ, 2016. С. 91–98. URL: <http://econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/science/conferences/2016/Entrepreneurship/SMEissues.pdf#page=91>» (дата звернення 26.01.2021).
101. Шишак А. О. Інноваційні фактори сталого розвитку. Міжнародна безпека у світлі сучасних глобальних викликів 2019: зб. наук. пр. Mykolas Romeris University. (м. Вільнюс, 10 червн. 2019 р.). Vilnius, 2019. С. 224-227. 13 URL: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16759/9789955199632.pdf#page=225>» (дата звернення 26.01.2021)

102. Шишак А. О. Сучасні моделі публічного управління як основа інноваційного розвитку в Україні. Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 травн. 2018 р.). Київ, 2018. С. 257 - 259. URL: http://econom.univ.kiev.ua/wpcontent/uploads/2018/05/ced_conference18_materials.pdf#page=258» (дата звернення 26.01.2021).
103. Юсуфбекова Н. Р. Общие основы педагогической инноватики. Опыт разработки теории инновационных процессов в образовании. М., 1991. 91 с.
104. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. 2 изд. Москва: Смысл, 2001. 366 с.
105. Artomova, I.V. and others (2015), Innovatsii u vyshchii osviti: hlosarii terminiv i poniat [Innovations in higher education: a glossary of terms and concepts], PP «AUTDOR – ShARK», Uzhhorod, Ukraine, p.160.
106. Harold Silver Managing to Innovate in Higher Education// British Journal of Educational Studies. 1999. vol. 47. p. 145-156.
107. LaTefy Schoen, Lance D. Fusarelli Innovation, NCLB, and Fear Factor: The Challenge of Leading 21st Century Schools in an Era of Accountability// Educational Policy. 2008. vol. 22 p. 181-203.
108. Kulykova, O. (2014), "Active methods of training in the training of specialists in book science", Visnyk Knyzhkovoi palaty, vol. 2, pp. 3-6.
109. Nicholls A. Managing Educational Innovations [Текст] / A. Nicholls – London, 1983. 276 p
110. Tomlison J. Cultural Imperialism. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1991. 187 p.